Transcriptie interview mevrouw S. van der Blom-van Kooperen, april 2015

Inhoudsopgave:

Blz. 2: Kort overzicht van haar leven.
Blz. 3: Krultang / foto's
Blz. 4: Opoe en opa / school / kindervoeding voor arme gezinnen
Blz. 5: Uitdeling kleding e.a. op school
Blz. 6: Opgroeien in de Kraaierstraat
Blz. 7: Winkeltjes in de Kraaierstraat
Blz. 8: Bonen afhalen van de Vita
Blz. 9: Spelletjes / buurt is een grote familie / deuren verbranden voor warmte (oorlog)
Blz. 10: Geen water, gas en licht / Duitsers strooien beschimmeld brood
Blz. 11: Werken in het Joodse weeshuis
Blz. 12: Werken als buffetjuffrouw bij Royal / Doezastraat
Blz. 13: Voetbal UVS / Dansen bij Visser / kleding maken
Blz. 14: Fiets / step
Blz. 16: Galvanische afdeling Stokkermans
Blz. 17: stoppen met werken voor huwelijk / reuma - goudinjecties
Blz. 18: ziekte / verzorging / zuivelfabriek Menken
Blz. 19: Vader werkt in de oorlog in Keulen en komt weer terug naar het gezin.
Blz. 20: Leven van de steun
Blz. 21: Dagjes uit in de jaren '60
Blz. 22: Voetballen bij UVS / vrijwilligerswerk jaren negentig tot heden.
Blz. 24: Uitwisseling betaald voetbal met Duitsland.
Blz. 25: Invloed ouders op gezin / Huwelijk
Blz. 31: Maandag – wasdag /
Blz. 32: Telefoon / Werken bij Stokkermans / McBee
Blz. 33: Volkstuin Ons Buiten
Blz. 34: Leythenrode
Blz. 35: Lagere school
Blz. 37: Terugblik op interview
Blz. 38: Omgeving Levendaal
Blz. 40: wonen in Anna van Burenhof / Jan Pietersz. Coen
Blz. 41: Bonen afhalen voor de Vita, gezellig samen op de gang
Blz. 42: Melkkar van vader
Blz. 43: Vader werkeloos / kindervoeding
Blz. 45: Betaald voetbal
Blz. 49: Foto's

I.1: Daar gaan we beginnen…. spannend hè?
G: Wat leuk! Ik doe mijn best, ja.
I.1: Daar zijn we dan...
G: Ik heb even een kladje gemaakt, hoor, want ik denk: dan vergeet ik de boel.
I.1: O, dat is leuk!
G: Dat is leuk?
I.1: U heeft uw eigen verhaaltje?
G: Ja, ik wil mijn eigen verhaaltje, tenminste mijn levensloop. Ja, is dat goed?
I.1: Ja, wij hebben natuurlijk ook nog wel een aantal vragen, maar het is gewoon zo leuk dat u het zelf zó heeft voorbereid!
G: Ja, ik weet het niet, maar ik denk, ik schrijf alvast iedere avond een stukje hoor, iedere avond een stukje. Kan ik beginnen?
I.1: Ja. Wilt u even om te beginnen, toch even zeggen wie u bent?
G: Ik ben Suze van der Blom.
I.1: En u woont?
G: Louise de Colignystraat, nummer 6.
I.1: Ja, en uw geboortedatum?
G: 20 juni 1930.
I.1: En waar was dat?
G: Dat was: ik ben geboren op het Levendaal.
I.1: Hier in Leiden?
G: In Leiden. Ik ben geboren op het Levendaal. Toen zijn we verhuisd naar de Kraaierstraat [nr. 38]. En toen de 4e Binnenvestgracht. Ik ben op Christelijke school geweest, op de Plantsoenschool tot de zesde klas. Ja?
Ons gezin: vader, moeder, Emma, Suze en Thijs. Dus ik had nog een zusje en een broer, mijn zusje is helaas overleden [op 13 juni 1947]. Wij hebben veel armoe gekend; mijn vader en drie kinderen, zestien gulden. Voor vijf keer. En we waren op de kindervoeding, plus -kleding En twee keer per week ging ik met één dubbeltje naar slager De Roode, dat was in de Kraaierstraat, voor afvalstukjes. Heerlijk! En bij vrouw Prins, dat was de groenteboer, voor één stuiver een stekkie: een appeltje, een sinaasappeltje. Woensdagmiddag stoep buiten, buitentrap boenen met groene zeep. Dat waren...wij woonden dan op de 4e Binnenvestgracht en aan de overkant had je aan het Plantsoen die hele grote herenhuizen. Dus dat was ‘s woensdagsmiddags stoep boenen, voor één dubbeltje, voor mijn moeder. Maar toen was ik 16, ben ik gaan werken in het Jodenweeshuis in de Roodenburgerstraat. Daarna bij de Royal (Rooi-al) op de Doezastraat, als buffetjuffrouw.
I.2: Hoe was dat?
G: Dat was geweldig! En daarna mijn man ontmoet, bij Dansschool Visser op de Plantage [H.J. Visser, Plantage 7]. Ik was twintig jaar toen wij gingen trouwen. En wij kregen een dochter en een zoon: Ingrid en Robert-Jan. Vier kleinkinderen heb ik en drie over-kleinkinderen.
I.1: Applaus! Wat bijzonder. Ik vind het ook heel bijzonder dat u het heeft opgeschreven, want dan hebben wij eigenlijk al een beeld van u!
G: Ja, maar dat stond eigenlijk zo’n klein beetje in de brief.
I.1: Ja, dat we het daar over zouden hebben, ja. Maar het is zo leuk dat u het zelf alvast...
G: Ik denk eh, iedere avond een stukje en dan kom ik er wel achter. Ja? Wil je nog foto’s van me zien? Van school? *Suze toont foto van zichzelf in een kleuterklas.*

G: Gossie mossie!
I.1: Ach, wat schattig!
G: Ik herinner me die krultang van onze moeder!
I.1: Ja, en wij komen alle twee uit het kleuteronderwijs, vroeger.
G: O ja?
I.1: Dus ik herken dit.
G: Ja, stokje, balletje.
I.1: Je moest met een stokje zó dat balletje draaien, dit is Fröbelmateriaal.
G: Ja, ja. En dan heb ik er nog één van mij en mijn zusje van school.
I.2: Ook met krulletjes…
G: Jáá, moeder had een krultang.
I.2: Hoe zag die krultang eruit? Hoe was dat?
G: Eh, ja, een ijzer met twee houten handvaatjes en een bochtje d'r in. En zo nu en dan je oor verbranden.
I.2: Hoe maakte ze dat warm?
G: Op het gas, ja, op het gas; ik zie ze nog zo staan.
I.1: Wij hadden een klein apparaatje thuis en daar rustten ze op. Maar dat waren dan van die lange.
G: Nee, wij echt op het gas.
I.2: Op het gas, ok. Maar nou zien wij die foto's...wat leuk.
I.1: Enig
I.2: Hoe oud was u hier?
G: Vier.
I.2: Kunt u zich nog herinneren dat die foto gemaakt werd?
G: Nee! nee! 'k Word vijf en táchentig! Jaha!
I.2: Tot hoever gaan uw herinneringen terug?
G: Nou, ja nu wel verder (bekijkt de foto's). Dit wel en dit helemaal….Dit is met me zusje, kijk, toen kregen we het al goed, hè?
I.1: We zien nu een foto dat u alle twee in uw mooiste jurk staat. En dit is misschien bij een fotograaf genomen?
G: Ja, bij Pander, op de Haarlemmerstraat.
I.1: En u staat voor een mooi bankje, dus het is echt... een beetje in scène gezet, hè?
G: Ja!
I.1: Hoe oud was u toen, denkt u?
G: Tja…. ik denk acht, acht à negen jaar.
I.1: En u was geboren?
G: 20 juni 1930.
I.1: Ja, dus het was nog vóór de oorlog?
G: Dit was nog vóór de oorlog, ja!
I.1: Wij hebben natuurlijk ook nog…een aantal vragen! Waar u geboren bent, dat weten we. Maar als we nu naar het gezin gaan kijken waar u vandaan komt. En uw ouders waar kwamen die vandaan?
G: Mijn moeder is geboren in de Krauwelsteeg [nr. 11; Alida Redel, dochter van Matthijs Redel en Susanna Neuteboom]. Op het Levendaal, bij het non….Katholieke school.
I.2: Bij de Barbaraschool?

G: Bij de Barbaraschool! Daar woonde mijn opoe, vroeger werd er opoe gezegd. Ja.
I.1: En...uw opoe! En had u dan ook een opa?
G: Ja, Matthijs!
I.1: En had u daar veel mee te maken?
G: Ja, ja, ontzettend veel!
I.1: In welk opzicht?
G: Ja…. moeder werkte. Dus wij kwamen uit school, dan gingen wij naar opoe toe. Dan mochten we daar ons boterhammetje opeten. Tenminste, wij waren op de kindervoeding..
I.1: Ja, kunt u dat uitleggen, wat of dat is, de kindervoeding?
G: Nou dat is…ja eh: voor arme gezinnen.
I.1: En die kregen dan iets? Ging dat…
G: Nou….dan werd er een klaslokaal….De eerste klas werd helemaal een beetje omgetoverd met zulke kitten van eten. Dat kregen we iedere dag, in een schaaltje, met een lepel.
I.2: En dat was ook aan school gebonden?
G: Aan school verbonden.
I.1: En dat kregen niet alle kinderen?
G: Néé, echt de goeie...De kinderen die het goed hadden, laten we het zo zeggen, die gingen gewoon naar huis toe. Maar wij, wij gingen uit de klas om 12 uur gelijk naar de eetzaal.
I.1: Dus het was middageten. En hoe was dat?
G: Ja, wij vonden het héérlijk. Ja, d'r was thuis niet veel, dus het was heerlijk.
I.1: Weet u ook wat het voor eten was?
G: Ja. Dat vergeet ik in m'n leven niet, dat lustte ik niet…. havermoutpap! (lachend).
G: Gossie mossie.
I.2: Zo gezond!
I.1: Wij kregen dat ook thuis; havermoutpap als ontbijt.
G: Dat vergeet ik nooit!
I.1: Maar kreeg u alleen maar havermoutpap?
G: Néé, iedere dag kregen we wat anders. Het was altijd gestampt, weet je niet, hetzij van boerenkool of groene kool of raapjes… enne, rijstepap, dat vonden we héérlijk.
I.1: Ja, ja. Zat er vlees doorheen, door het eten?
G: Néé, néé, geen vlees, het was wel wat jus.
I.1: Wel wat jus. En waren er dan ook veel kinderen die dit kregen?
G: Ja, o ja, toch wel behoorlijk veel…. effe terugdenken.
I. 2 Meer dan de helft van de klas?
G: Méér als de helft van de klas, ja. Ik denk zo'n 20-25 kinderen.
I.2: Hoeveel zaten er in de klas?
G: Eh, ja 2… 4… 6.. 8...10..12….ik denk 20 of 30.
I.1: Was het een school met een bepaalde overtuiging? Christelijk?
G: Christelijk, ja.
I.1: Het was een christelijke school…
G: En 's zondags gingen we naar Zondagsschool, op het Levendaal.
I. 2 En waar was dat op het Levendaal?
G: Waar nu, eh, de begrafenis is, naast die hofjes.
I.1: O ja, daar is nu Monuta. En hoorde u dan bij een speciale kerk?

G: Nederlands Hervormd!
I.1: Hadden die andere kerken…., zorgden die ook zo goed voor hun parochianen?
G: Dat weet ik niet.
I.1: Waren er meer scholen die dit hadden?
G: De Haverstraatschool wel, dat weet ik nog wel…
I.2: En dat was ook een christelijke school?
G: Nee, gemeenteschool.
I.1: Ja, want ik zit te denken: de katholieken...
G: Die zaten op ’t Levendaal.
I.2: Dat was de Barbaraschool!
G: Ja. Ja.
I.1: Zouden die ook deze voorziening gehad hebben?
G: Durf ik niet te zeggen, nee.
I.1: Hoe vond u het dat die voorziening er was?
G: Ja, als kind zijnde was je blij dat je te eten had...Ja, thuis was er niets… Nee….
I.1: En u kreeg in iedere geval een warme maaltijd.
G: En we kregen een warme maaltijd en we kregen kleding…. en schoenen… en klompen.
I.2: Dat kregen jullie eens in de maand? Of af en toe? Of…
G: Nouououu… ik denk eens in het jaar!
I.2: Nou ja.
I.1: Ik kan me zo voorstellen dat er af en toe zoiets werd uitgereikt, misschien één keer per jaar?
G: Ik denk… als ik het goed heb, eens in het jaar. Dan kregen we ….. (toont foto) Kijk, hier sta ik nog met mijn ruitjurk, maakte mijn moeder knoopjes en een kraagje.
I.1: En hoe noemt u dit? Een ruitje?
G: Een geruite jurk!
I.2: Maar hoe ging die uitdeling dan? Was dat ook binnen de school? Daar stonden dan een heleboel schoenen?
G: Dat werd ….. weer in een andere klas gegeven. Van te voren werd de maat opgenomen en alles...weet je niet?
I.2: O ja!
G: En dan lagen er allemaal stapels van kleding en kousen, zwarte kousen en zwarte schoenen, hoge schoenen én klompen.
I.1: Maar het waren allemaal wel nieuwe kleren?
G: Alles was nieuw! Ja.
I.2: En wanneer droegen jullie de klompen en wanneer de ho…..
G: Iedere dag!
I.2: Elke dag! En de hoge schoenen?
G: ‘s Zondags, ja, ‘s zondags.
I.1: Tot dat je d’r uitgegroeid was?
G: Ja, ja!
I.2: Werd je daar ook op aangekeken, in de buurt, dat je daar gebruik van maakte?
G: Nou… in de buurt van onszelf niet, nee, want het was eh ...nou ja, echte armoe. Dus die mensen die eigenlijk naar de Haverstraatschool gingen, die gemeenteschool, nou ja, die waren net zo arm als wij, of wat dan ook. Maar, nee, daar werden we niet op uitgelachen.

I.1: Nee, nee.
G: Echt niet.
I.1: Het was heel veel hè, in die tijd?
G: Ja, ontzettend.
I.1: Daarom, ja dan… dan voel je, denk ik, ook niet zozeer het verschil?
G: Op het ogenblik ….met deze tijd kun je dit niet meer vergelijken, hè?
I.1: Maar daarom, daarom is dit dus ook juist van belang, dat mensen weten: *hoe werd er geleefd?*
G: Ja.
I.1: Dat wil men eigenlijk gewoon ook vastleggen voor de toekomst, omdat de tijden ontzettend veranderen. En ook dat je je bewust mag zijn van de levensomstandigheden, zoals het vroeger was.
G: Ja … ja.
I.1: Kunt u nog iets vertellen over … nog een keertje. Want u zei het wel, maar ik heb het niet helemaal onthouden. in welke buurt woonde u nu?
G: Ik ben geboren op het Levendaal.
I.1: Ja. Maar hoe za die er uit vroeger?
G: Tjááá…Ik weet het wel, want dat is me later verteld, want ik ben daar gebóren. En dat was maar ene huiskamer, een keukentje en een stukje gang En daarboven… woonde mijn tante, een zuster van mijn moeder.
I.1: Dus de familie, die woonde dicht bij elkaar?
G: Ja, en toen waren er natuurlijk twee kinderen en toen kregen we een groter huisje in de Kraaierstraat.
I.1: De Kraaierstraat, die is..
G: Als je zó het Levendaal hebt, dan krijg je de Kraaierstraat als je zó naar het Plantsoen gaat.
I.1: Die dwarse straat. Dat is de Kraaierstraat.
G: Ja, ja.
I.1: Want in die tijd was het Levendaal toch ook water?
G: Water, ja, ja, absoluut.
I.1: Herinnert u zich dat?
G: Tuurlijk! Ik hing altijd over de leuning!
I.1: Over de leuning van wat?
G: Van de brug!
I.1: O, ja, er waren verschillende bruggen! Er was natuurlijk een Kraaierbrug?
G: De Kraaierbrug! Ja.[maar die ligt tot op heden over de Nieuwe Rijn. Deze brug heette Bethlehembrug, naar het hofje].
I.1: Was het daar druk in dat…
G: Druk, heel druk! Je kreeg natuurlijk de Kraaierstraat… en de Kraaierstraat naar de Hogewoerd en dat waren allemaal winkeltjes….Want: van de 4e Binnenvestgracht, daar kreeg je de Kraaierstraat. Om de hoek zat vrouw Prins, dat was dan de groenteboer, met fruit, daarnaast zat een schoenenwinkeltje….Van der Zande of zoiets…het is iets met Van der Zande. En daarnaast….kreeg je vrouw Kuijl, die verkocht haring, enne vis, dan daarna kreeg je De Roode, slager De Roode….dan kreeg je daarnaast Mosselman, de groenteboer.
I.1: O, de groenteboer heette Mosselman?
G: Mosselman, ja! Dit is vrouw Prins, van de Kraaierstraat! Mosselman...en dan kreeg je een groot gezin, Van der Kaaij...dat weet ik nog goed, die hadden een groot huis en daar mochten we altijd

boven spelen, op zolder. Daarnaast was ook een huis, maar dat was niet zo groot en dan daarnaast kreeg je een winkeltje van sigaretten en sigaren. Weeda, een bakker. Nee, de bakker zat aan de overkant, zeg maar Weeda.
I.1: U ziet de hele straat vóór u?
G: Ik zie het allemaal voor me, ja! En dan stuk verderop kreeg je huisjes. En dan hoek Levendaal, hoek Kraaierstraat, dat was ook een sigaren- en een sigarettenwinkel. En dan ging je naar de overkant, dan kreeg je hoek Levendaal en Kraaierstraat en dat was de kaasboer!
I.1: Het was allemaal apart, hè?
I.2: Nog even de kaasboer, weet u dat nog?
G: Eh...even wachten….oh...gossie mossie. Ik kan het honderden malen zeggen, hij heette Wim!
I.1: De kaasboer heette Wim!
I.2: U komt er straks vanzelf wel op.
G: Ja, daarnaast had je een verfwinkeltje, ik meen dat die Fontijn heet; daarnaast kreeg je weer woningen. Op de hoek had je de schoenmaker Crama, ja? Die maakte onze schoenen, of de klompen. Daarnaast had je fruitwinkeltje Van Putten, daar kon je snoepjes kopen voor een hallefje [halve cent].
I.2: Bij de fruit?
G: Daarnaast was een kapperszaak, Van Tongeren. Hij is nog steeds op de Breestraat en op het Levendaal.
I.1: Ja! Klopt.
G: Maar zo ging die beginnen, in de Kraaierstraat, ja. En dan krijg je Van Schie, de melkboer en de kaasboer. Daarnaast kreeg je weer een huis en daar beneden was ook een viswinkel: van De Nie, en daar... ja, en dan nog twee huizen en dan ging je naar het Plantsoen.
I.1: Ja, want het laatste wat u vertelde, dan heeft u het al over de Kraaierstraat?
G: Ja, ja. [volgens het adresboek van Leiden van 1940 woonden aan de westzijde van de Kraaierstraat H.F. Prins op nr. 41, A.J. Kuijl op nr. 35, J. de Roode op nr. 33, R.M. Mosselman op nr. 31a en C.J. van der Kaaij op nr. 29. Aan de oostzijde woonde N. Weeda op nr. 18, J. Crama op nr. 28, I. van der Putten op nr. 32, L.H. van Tongeren op nr. 34 en J.J. van Schie op nr. 36. De overige genoemde bewoners zullen er wel eerder of later gewoond hebben; dit is nog wel na te zoeken, indien gewenst]
I.1: Dus die Kraaierstraat, die was ook zo vol met winkeltjes?
G: Dat was maar nog vóór de brug waar ik het over heb.
I.2: Tussen het Levendaal en het Plantsoen in, hè? Dat stukje?
G: Ja.
I.1:. En dan ging je over de brug heen en dan kreeg je ook nog zoveel winkeltjes, naar de Hogewoerd toe?
G: Ja, want dat is de andere kant uit.
I.2: Dat was echt een winkelstraat. En dan had je de Hogewoerd, daar had je waarschijnlijk óók allemaal weer winkeltjes, klopt dat?
G: Ja! Matze, daar had je die grote winkel met die hele grote ramen, daar stonden de zakken thee en de zakken koffie en die dinges en alles...ja.
I.1: De stad zag er heel anders uit, hè?
G: Vriendelijk!
I.2: Was dat een belangrijk stuk van de stad ook?
G: Voor ons wel!
I.2: Belangrijker dan nu bijvoorbeeld de Breestraat is?

G: Ja, ja, de Breestraat… dat was allemaal rijke lui… In onze tijd….
I.1: U heeft nu van alles verteld over winkels. Kwamen ze ook nog wel langs de deur?
G: Nee, nee.
I.1: Met niets?
G: Nee, dat heb ik niet meegemaakt. Wél de visboer, die kwam zaterdagsavonds, ja, dan was vis goedkoper!
I.2: Ze konden het weekend niet doorkomen met de vis?
G: Ja, ja.
I.1: En u zei ook net dat het een hele bijzondere... buurt was…
G: Ja, dat was het ook! Vooral in de zomer, want dan haalden al die vrouwen, al die moeders bonen… en dan moesten we helpen aan de bonen… in onze vakantie.
I.1: Waar kwamen die bonen vandaan?
G: Van het Levendaal, van de Vita!
I.2: De Vita, wat was dat?
G: Enne...ja, dat was een fabriek… en daar werkten de mensen binnen en buiten en de moeders kregen….tenminste die vrouwen dan die kregen... bónen... en die moesten ze dan ‘s avonds inleveren... of de andere dag.
I.1: Deed uw moeder dat ook wel?
G: Jawel, ja… het hele stuk van de Binnenvestgracht.
I.2: Zaten jullie dan allemaal binnen of buiten?
G: In de gang!
I.2: In de gang?
G: Veertien meter gang op de Binnenvestgracht!
I.2: Hoe moet ik mij dat voorstellen? Want ik kan er mij daar niks bij voorstellen!
G: Kan je je er niks bij voorstellen?
I.2: Een gang op de Binnenvestgracht?
G: Ja, maar de straat! De straatdeur! Je had een straatdeur en dan kreeg je een bredere gang en die liep smaller uit naar de keukentje toe, maar die was veertien meter!
I.1: Ja, het was natuurlijk een vest-gracht!
G: Vierde Binnenvestgracht.
I.1: Dus van oudsher was het ook een verdediging geweest, ja, er was dus heel veel ruimte eigenlijk, hè?
G: Heel veel ruimte!
I.1: Heel veel ruimte. En wat deed je verder in zo’n gang? Behalve...
G: Ja, schoonmaken en bonen afhalen …en de stoelen in de was zetten, vrijdags. En dat ging allemaal de gang in. Jaaa, we hebben het niet zo makkelijk gehad, hoor, vroeger! geeft niet, mooie tijd!
I.1: Kijk, u zegt: we hadden het niet zo makkelijk én het was een mooie tijd. Kunt u dat uitleggen?
G: Tuurlijk wel. Het eh... de mensen onderling…waren, ja, hoe moet ik dat nou zeggen? Als kind zijnde voel je dat, dat de moeders allemaal met ons meeleefden. En vooral in de oorlog!
I.2: Het was één grote gemeenschap?
G: Ene grote gemeenschap, ja.
I.1: Ja, het voelde als....familie?
G: Als eigen, ja!
I.1: Terwijl...speelde het geloof dan bijvoorbeeld daar geen rol?

G: Nee, nee, absoluut niet!
I.1: Het ging niet om het geloof.
G: Of hij nou op de gemeenteschool zat of op de Haverstraatschool...of op Katholieke school en wij op de Plantsoenschool, dat had er helemaal niets mee te maken, echt niet.
I.2: Wat deden jullie nog meer samen? In de buurt, met de ouders? Wat deden de ouders samen, wat deden de kinderen samen in de buurt?
G: Nou de kinderen… wij touw springen, hinkelbaan maken.
I.2: O ja, spelletjes!
G: Een touw om de lantaarnpaal, weet je niet? Zo nu en dan bulten en dan er zó overheen! Ja, en dan zomers, ja, veel in het Plantsoen, natuurlijk!
I.2: Ja, dat was dichtbij.
G: Dat was eh...ja, verder mochten we niet.
I.1: En wat kon je dan, in het Plantsoen? Want mocht je wel op het gras?
G: Nee, nee, nee. Je moest op het grindpad lopen, absoluut! En ja, dat deed je ook niet, je had veel meer ontzag!
I.1: Waarom was dat Plantsoen dan toch zo leuk of zo gezellig?
G: Prachtig, met de bloemetjes. Bloemetjes plukken, ja, deden we wel! Een kroontje in je haar.
I.2: O ja, die margrietjes.
I.1: Nee, de madeliefjes.
G: Madeliefjes, ja ja.
I.1: En de volière, was die er ook, toen? De volière, de vogelkooi?
G: Ja, jawel, absoluut! Tuurlijk, daar gingen we ook naar toe en de muziekkorps….
I.1: In die kiosk?
G: Ja, in die kiosk bij …. dat was een beetje meer naar de Plantage toe. Daar stond een grote politieagent, dat vergeet je ook nooit, met een hele grote peuk sigaar, achter.
I.2: En die hield ook toezicht?
G: Die hield toezicht, dat wij niet ondeugend waren. Nee, we gingen dan wel luisteren naar de muziek, vonden we mooi, ja.
I.1: Maar, u zei ook zo van: ‘Gòh, het was een mooie tijd. Maar hoe ging dat dan met ziekte? Ik bedoel: het zal toch ook wel eens zorgelijk zijn geworden?
G: Ja, dat was meer in...in de oorlog In de hongerwinter. Zaten wij helemaal onder de... onder de uitslag
I.1: Ja, dat is een heel andere tijd, hè? Kunt u daar wat over vertellen? Of is dat een te moeilijke tijd?
G: Tjaaa, we hadden alles, eerst geen kolen…. stukjes hout…. we hebben ook boven, op de slaapkamers echt de deuren eruit gehaald.
I.1: Binnen, de binnendeuren.
G: Dat je binnen een beetje warmte had.
I.2: Hoe de deuren eruit gehaald? Om de warmte overal door te laten lopen?
I.1: Nee, om te verbranden!
G: Kapot hakken… Te verbranden, ja.
I.1: Op te stoken.
G: Ja, dat was niet mooi.
I.1: Neen, dat was niet best, nee.
I.2: Gebeurde dat ook met de bomen in het Plantsoen en zo?

G: Nee, nee, die zijn blijven staan.
I.1: Nee... en dan is het ook misschien…ja.
I.1: Je had geen water, geen gas, geen licht!
I.2: Had je geen water?
G: Water, eens geloof ik, eens in de week.
I.2: En hoe losten jullie dat op?
G: Ja… het werd gepoedeld...
I.2: En dan qua drinken?
G: Oók … en dan meestal op de school, want daar was wel water, iedere dag.
I.2: De school draaide gewoon wel door?
G: Ja, de school draaide door… totdat de Duitsers het innamen.
I.1: Hé, en weet u wanneer dat was?
G: Tja, ik denk veertig, een- of tweeënveertig, en toen zijn we nog als noodschool naar de Middelstegracht, daar had je ook een school.
I.1: Ja, ja, een christelijke-gereformeerde school, tegenover het Annahofje.
G: Annahofje, ja. Daar zijn we ook een tijd weer geweest en toen zijn we weer teruggegaan naar Plantsoenschool, ja.
I.1: Maar van de oorlog… wat was de belangrijkste indruk voor u? Want ja, u was nog jong!
G: Tuurlijk. Ten eerste als ze 's avonds die troepen met soldaten liepen…. heen en weer of ze geen licht zagen branden of wat dan ook. Dat herinner ik mij wel als kind zijnde.
I.1: Mm, dat was controle.
G: En dan had je hoger en dan gooiden ze brood op de 4e Binnenvestgracht, die Duitsers... een snee brood, weet je wel... en dat was dan beschimmeld. Ja, dat was moeilijk, ja.
I.2: Waarom gooiden ze dat brood dan op de straat?
G: Voor ons!
I.2: Om jullie naar buiten te lokken? Of was dat….
G: Nee, we liepen gewoon voorbij.
I.2: Het was overdag, dat was niet 's avonds?
G: Nee, het was op de dag.
I.1: O, wat gemeen. Ja, en dan beschimmeld, hè?
G: Beschimmeld, hè?
I.1: Het brood eerst oud laten worden en dan beschimmelen…
G: Ja, daarom kreeg je ook zo'n haat tegen ze.
I.1: Ja, dit had niet gehoeven!
G: Nee… echt niet. Maar wat er op het ogenblik gebeurt, is nog erger. Enne ja…. Ik zeg het hoor, we waren ondervoed en…We zaten helemaal onder de zweren. We moesten eens in de week naar de huisarts, die woonde op Plantage, dokter De Graaf, later is tie...eh...Ja. [S.A. de Graaff, Plantage 20]
I.1: Ja, dat zijn zware tijden!
G: Ja, als kind zijnde, ja, tuurlijk, vergeten doe je het nooit!
I.2: En dan zit je ineens in de puberteit, dan hè?
G: Ja.
I.2: Maar toen bent u ook vanuit het Basisonderwijs, vanuit Lagere School, naar het vervolgonderwijs gegaan? In die tijd, denk ik.
G: Nee.

I.2: Nee?
G: Nee, toen ben ik in het Jodenweeshuis gaan werken.
I.2: Oh, wacht even, hoe oud was u toen?
G: Ik denk 15, of 16.
1.1 Ja, want toen was er dus nog een Jodenweeshuis?
G: Ja, ja. Toen stond er ook in het Plantsoen 'Verboden voor Joden', allemaal.
I.1: Ja. Dat herinnert u zich dus ook?
G: Ja, ja, absoluut.
I.1: Maar intussen werkte u in het Joodse Weeshuis?
G: Ja, ja, absoluut.
I.1: Heeft u dat daar vol kunnen houden, want…
G: Nee, daar heb ik twee en een half jaar gewerkt, ja. Maar ik ga er nog steeds naar toe, ieder jaar. Ik heb de krans gelegen, ja.
I.1: Want heeft u meegemaakt dat het toen werd opgeheven? Of werd gesloten?
G: Nee-ee, de mensen waren er nog.
I.1: Maar u bent daar eerder weggegaan?
G: Ik ben daar eerder weggegaan. Vrijdagsavonds ging ik met wat mijn man dan is, toen mijn verloofde, gingen we het licht uitdoen voor de Sabbath.
I.1: Ok?
G: Ja, maar mooie tijd geweest, in de keuken gewerkt en de gangen gedaan en alles.
I.1: Ja. Maar was u daar dan bij de Sabbath verder betrokken?
G: Nee, nee!, nee, nee!
I.1: Dat was niet de bedoeling?
G: De deuren stonden op een kier en dan moest ik alleen in de gangen de lichten uitdoen, allemaal. Bij de directeur, die zat daar naast, en daar moest ik ook het licht uitdoen, ja. Een mens zijn geloof!
I.1: Dat licht uitdoen, dat was dus iets wat voor hen niet was toegestaan?
G: Nee, nee.
I.1: Nee? Omdat ze dus verder geen andere handelingen mochten verrichten?
G: Nee, nee.
1.1 Maar jullie mochten het wel? Want u was...
G: Ja, ja, want ik was niet Joods.
I.1: Precies.
G: Ik was Nederlands Hervormd! Dus..
I.1: Ze maakten daar geen onderscheid?
G: Nee, nee, absoluut niet! Nee, ik kon daar gewoon werken!
I.1: Maar bij het religieuze gebeuren van de Sabbath, daar was u niet bij betrokken?
G: Nee, nee, absoluut niet!
I.1: Waren er wel andere Joodse feesten waar u wel bij betrokken was?
G: Nee, nee, nee, daar werden we nooit bij betrokken!
I.1: Nee?
G: Nee, dat was echt van die mensen!
I.1: Van henzelf. Omdat ik ook wel gelezen heb…. daar in dat gebouw…. daar kun je nog van alles aan zien…
G: Jawel, allemaal foto's! Eens in het jaar...

I.1: Maar vóór dat het daar voor Joodse mensen te zwaar werd, dat mensen moesten vertrekken, toen was u ook al…was u eigenlijk ook al weggegaan? Toen was u naar uw volgende werk?
G: Nee, want toen was ik nog jonger! Toen de Joodse kinderen weg werden weggehaald, uit het Jodenweeshuis, die zagen we door de Kraaierstraat lopen, allemaal met die ster. Dus als kind zijnde, ik denk misschien dat ik een jaar of twaalf was, dat vergeet je nooit. En dat je dan later hoort dat het dan nooit meer terug is gekomen….
I.1: Ja, je ziet ze weggaan en dan denk je niet van….
G: Eén gezin is teruggekomen, die woonden bovenin het Jodenweeshuis zelf. En dat was een héle knappe mevrouw, want ze liet een hele grote foto van d'r zien, nou, die was zó mooi. Maar die had een geweer in d'r gezicht gehad… zo'n kolf, weet je wel…. het was...hele lieve mensen … ja... gò.
I.2: Ze had het wel overleefd, maar heel beschadigd.
G: Helemaal beschadigd, ja.
I.2: Maar u was 12 jaar toen zij de kinderen gingen afvoeren...maar u heeft daarná daar gewerkt?
G: Daarna, ja, het was daarná.
I.2: Want u was 15, 16 jaar toen u daar ging werken.. en u heeft daar 2,5 jaar gewerkt.
G: 2,5 jaar gewerkt, ja.
I.2: Wat bent u daarna gaan doen?
G: Naar de Royal!
I.1: O ja! Waar zat die Royal?
G: Doezastraat! Hij is er nog, op die hoek! Komen jullie niet uit Leiden, dan?
I.1: Ja, ja!
G: Dat hoge gebouw.
I.2: Is dat het hoe gebouw, waar het laboratorium heeft gezeten, van de artsen?
G: Nee, nee, het is verder. Het is richting Jan van Goyenkade. Als je daar nou verder gaat. Dan kijk je er zó op.
I.1: De Jan van Houtkade! O, wat nu De Vriend is of zo? Dat ronde restaurant?
G: Ja, ja!
1.1 O, dat is nog altijd. Heel leuk!
G: Heel mooi! Dat was de Royal!
I.1: De Royal! Hoe oud was u toen u daar ging werken?
G: 16-17 … 17-18 jaar.
I.1: Ja. Want nu hebben we het er eigenlijk niet over gehad wat u na de lagere school bent gaan doen. Bent u na de lagere school meteen gaan werken of …?
G: Ja, ja, thuisgebleven!
I.1: Met uw...hoe oud was u toen?
G: Toen was ik 15.
I.1: En dan heeft u misschien een beetje verlengde Lagere School gehad?
G: gewoon de zesde klas! En die liep door en dan kon je naar de huishoudschool of wat dan ook…dus daar eh... nee, dat hebben we niet gedaan!
I.1: Had u dat wel gewild, achteraf bezien?
G: Achteraf, ja, tuurlijk! Tuurlijk wel.
I.1: Ja. Maar u was bij de Royal! En wat deed u daar?
G: Achter het buffet! Koffie inschenken… en glaasjes… en dinges. Bruiloftjes werden daar gehouden… rijexamens werden daar afgehouden...nou, het was hartstikke leuk! Van negen tot drieën, werkte ik.

I.1: Dus ‘s morgens vroeg was daar ook al van alles te doen…
G: Te doen, ja. Kwamen van die leswagens vóór, ja … die auto’s en alles… en dan moest je volop koffiezetten, was leuk, ja!
I.1: Ja, ja, was leuk!
I.2: Het waren ook heel andere auto’s in die tijd?
G: Ja, nou! Echt die volkswagentjes met die uitzetdingetjes... weet je, met die pijltjes opzij.
I.1: O ja, o ja!
G: Die heb mijn man ook nog gehad. Gossie mossie.
I.2: Wanneer heeft u uw man leren kennen? Was dat ook in Leiden?
G: Op de dansschool, bij Visser, Plantage.
I.2: Hoe oud waren jullie toen? Toen jullie dansles hadden? 18?
G: Ja, achttien.
I.1: En hij kwam ook van Leiden?
G: Hij kwam ook van Leiden, de Billitonstraat, in de Kooi.
I.1: Hij kwam uit de Kooi? Ja? Hoe kwamen jullie elkaar dan toch tegen?
G: Ja, mijn man voetbalde bij UVS en ‘s zondagsavonds was het vrij dansen bij Visser. In de Stadsgehoorzaal, boven.
I.1: Mooi.
G: Sjiek!
I.1: Jee, prachtig! Ja, ik weet hoe het er nu uitziet, maar hoe zag het er toen uit?
G: Ja, heel gewoon, natuurlijk. Er werden platen gespeeld, die mannen zaten daar allemaal zo een beetje… Want die waren moe van het voetballen, dus die wilden niet dansen of wat dan ook. Ja, hele leuke tijd geweest, ja! Toen reed de tram nog! Op de Breestraat… Stadstrammetje van de Hogewoerd.
I.2: Maakte u daar vaak gebruik van?
G: Hele enkele keer…hele enkele keer.
I.2: Het leven speelde zich vooral af in Leiden, denk ik, hè?
G: Ja, ontzettend.
I.2: U had het net over chique zijn… Hoe kwam u dan aan kleding in die tijd?
G: Maakte mijn moeder!
I.2: O, ja. Maar hoe kwam ze aan de lappen stof?
G: Van beddengoed!
I.2: Nou ja! Ging ze dat verven?
G: Nee, o nee. grote plooien erin….weet je niet?
I.2: Ja, dat had je in die tijd, hè?
I.1: Grote plooien, dat je het ook nog kon uitleggen, hè?
G: Ja, ja. En een grote zoom er in… hij werd op de groei gemaakt. Gossie mossie!
Kennelijk bekijken we nu foto’s…..
G: Gossie mossie… En dat we veel zitten breien….veel zitten breien ook.
I.2: Maar als zo’n zoom uitgelegd werd, kwam er dan zo’n randje overheen? Zodat je...
G: Ja. En dan werd ie even geperst, weet je wel? Dat je die zoom niet meer zag.
I.2: Hoe lang waren de rokken in die tijd?
G: Over de knie, altijd over de knie… Als je de mensen nu kijkt….
I.2: Ja, dat is wel een klein verschilletje, hè?

I.1: Ja. Maar u kende uw man… via het voetballen en dan ‘s avonds in de Stadsgehoorzaal óf bij Visser.
G: ‘s Zondagsavonds.
I.1: En daar kwamen jullie elkaar tegen. .. en was het toen meteen... aan?
G: Néé, néé, tuurlijk niet.
I.1: O nee?
I.2: Waarom niet?
G: Nee, je moest eerst de kat uit de boom kijken, ja? Nee, dat heb wel een tijdje geduurd… Maar hele lieve man...zorgzame man.. 21 jaar (geleden) overleden.
I.2: Mmmmm, dat is alweer een tijd geleden, zeg, jeetje.…
G: Toen ben ik eigenlijk vrijwilligerswerk gaan doen…
I.2: Ja, dat vertelde u.
I.1: Ja, als afleiding of om iets...
G: Echt als afleiding, ja. Eerst begonnen hier in de speeltuin, met kinderen, op de woensdagmiddag Maar toen leefde mijn man nog, hoor!
I.1: Ja?
G: Enne, dat heb ik tien jaar gedaan, ook tien jaar met het Astmafonds gelopen. Ik heb ook nog met een busje van de Zondagsschool, op zaterdagmiddag… eens in de maand. En eens in het jaar kregen we een cadeautje: een regenkapje! *gelach* Die rooie, ken je die? Die rooie regenkappies met zo’n puntje erin, weet je wel? Tjonge, jonge, jonge, jonge...
I.2: O, dat regenkappie is natuurlijk nooit gebruikt, denk ik dan.
G: Ja, jawel! Tuurlijk. Het was ook wel eens op zaterdag We hadden natuurlijk ook wel regen of wat dan ook. Maar dat moest dan, van Juffrouw Hakkaart.
I.1: Van Juffrouw?
G: Hakkaart. Dat was zo’n klein vrouwtje.
I.1: Ja, en wat?
G: Nou, zij deed dat. En dan zegt ze van, eh: “Wie wil er zaterdags met het collectebusje?”. Ik dan waarschijnlijk de eerste die mijn vinger opstak, maar vond het wel leuk.
I.1: Hoe kwam het dat u zich dan toch aanmeldde?
G: Ik wéét het niet, dat ken ik me niet…nee. Nu achteraf denk ik ook wel er eens: ja, ik ben toch altijd met kinderen bezig geweest… eh, met oudere mensen, hè? En dan zeg ik nog bij wijze van spreken: ‘Ik ben met de oudere mensen bezig’. Maar ik vergeet mijn eigen leeftijd dan. Maar daar wil ik wel voor uitkomen, tuurlijk wel, maar dat zit, dat zit gewoon in me, ik weet het niet…
I. 2 U bent altijd al heel erg actief geweest?
G: Heel erg, heel erg.
I.2: Hadden jullie vroeger ook een fiets?
G: Eén met zijn drieën. Eerst één step, één met zijn drieën, en toen gingen we een fiets huren…
I.2: Huren?
G: Ja. Hoe heette dat straatje bij de Korevaarstraat?
I.1: Een straat bij de Korevaarstraat?
I.2: Zal ik de kaart er eens bij pakken?
I.1: Geregracht?
G: Van ‘t Hoefstraat! Ja, van ‘t Hoefstraat [Hoefstraat]. Daar had je een fietsenzaak, Van Polanen.
I.1: O, kijk, die is er ook nog steeds.

G: En dat was eh… twee en een halve cent… voor de woensdagmiddag, voor een uur.
I.2: Wat gingen jullie dan doen?
G: Fietsen naar de Nieuwe Vaart! …… kwam die ons achterna…We waren toch veel te laat!
I.2: Moest je bijbetalen?
G: Nee, ik ging naar mijn moeder toe… Prachtig hè? Toen kregen we dan één step met zijn drieën, maar ja, en later één fiets, ook met zijn drieën.
I.1: Maar dat ging goed?
G: Jawel, tuurlijk wel, tuurlijk.
I.1: Want waar hadden jullie die fiets dan vooral voor nódig?
G: Ja….ook voor boodschappen te doen…. Enne, naar mijn tantes toe. Of eh, naar opoe, die woonde natuurlijk heel dichtbij, enne...ja, onze familie was heel erg groot en alles, dus dat vonden wij leuk. Mijn zusje fietsen, ik achterop. En dan zei mijn broer Thijs: "Volgende week krijg ik hem helemaal!" *(gelach)*
I.1: Het was echt een gezamenlijk…
G: Willen jullie een kopje thee?
I.1: We kijken nu even naar een foto, uw eigen trouwfoto.
G: Ja, ja.
I.1: Die is uitvergroot door uw broer. Toen uw man in Leythenrode lag.
G: Ja, ja.
I.1: En we hebben nu net het verhaal gehoord van uw kleine neefje Wouter.
G: Wouter (die staat erbij op Suzes trouwfoto)
I.1: Waar de moeder van overleed, uw zusje, toen hij drie maanden was.
G: Ja, ja.
I.1: Maar hij hoort helemaal bij de familie.
G: Tuurlijk, hij was bruidsjonkertje!
I.1: Ja, hij was bruidsjonkertje.
I.2: Hoe oud is hij hier op de foto?
I.1: Ik denk een jongetje van vier?
G: Vier, ja, vier.
I.2: Dat schat ik ook in.
G: Ik denk vier, vier jaar.
I.1: En hoe is het verder met Wouter gegaan?
G: Heel goed!
I.1: Ja, maar hij bleef...
G: Nou, eigenlijk, toen mijn moeder bij mij aan de overkant woonde, in de Anna van Burenhof, toen is hij bij mijn moeder ingegaan. Want mijn moeder had een driekamerwoning en mijn moeder sliep in de ene kamer en Wouter had een kamertje apart. En toen ging die werken natuurlijk, toen ging ie op De Kaag werken, dat was als ober. Dus het ene overhemd na de andere overhemd, dat kreeg ik natuurlijk, maar dat vond ik niet erg En dan ging ik weer, hoor! Al die hangertjes… naar de overkant toe.
Gelach!
I.1: U zorgde graag?
G: Jawel! Doe 'k nog, doe 'k nog. Ik ga even thee voor jullie inschenken.

I.1: Maar ik denk dat Wouter, hier op de foto met al die dames, wél mag staan. Wilt u eens kijken? Hij mag wél, als enige man!
G: Hij mag alles, gossie mossie! Maar hij komt nog steeds trouw naar me toe….Nieuw-Vennep woont ie.
I.1: Maar hij werkt niet meer in De Kaag?
G: Nee, dat was eh … dat was in zijn jeugd. Biscuitje?
I.2: U verwent ons, heerlijk.
G: Alsjeblieft.
I.1: Nu weten wij waar of u uw man heeft leren kennen… en we hebben de trouwfoto gezien uit 1950. En uw man, die kwam uit eenzelfde soort gezin?
G: Jawel.
I.1: Ja, en het geloof, deelden jullie dat ook?
G: Hun hadden geen geloof!
I.1: Zij hadden geen geloof?
G: Nee, nee.
I.1: Daar konden ook verder geen moeilijkheden door komen?
G: Nee, nee.
I.1: En…. wat deed uw man, als ik vragen mag?
G: Die werkte bij Stokkermans op de Van der Werfstraat. Galvanische afdeling Stokkermans, ja, later zijn ze naar de Rooseveltstraat gegaan.
I.1: O ja, daar zijn ook allemaal bedrijfjes...
G: Bij de 5 Meilaan gekomen.
I.1: Ja, en u kreeg kinderen!
G: Ja, heerlijk! Ik wilde een gróót gezin!
I.1: U wilde een groot gezin! En wat léék u een groot gezin?
G: Ja, ik eh...als kind zijnde: altijd in grote gezinnen! Dat vond ik heerlijk! Mijn vriendin, die woonde ook in de Kraaierstraat met haar ouders natuurlijk … en die hadden elf kinderen! Ik vond het prachtig, boven een wip en alles…
I.2: In dat grote huis, bedoelt u?
G: Dat grote huis, ja .. ja, heerlijk!
I.1: En u wilde er ook wel elf?
G: Ja, mmm. Ik dacht dat het zo gemakkelijk ging, natuurlijk. Máár mijn man zei: “D’r is verder geen keus, Suze! Dus: we houden het er op twee!” Nou, en mijn dochter en mijn zoon, die hebben ook allebei een dochter en een zoon, dus ik heb vier kleinkinderen… en dan heb ik drie over-kleinkinderen. Rijk, hè?
I.1: Nou ja, zeker! U vertelde dat uw moeder ook wel, nee, dat uw oma, ook wel voor u zorgde.
G: Ja.
I.1: Hoe was dat bij u geregeld?
G: Verder was...
I.1: Kon u er zelf al die tijd voor zorgen, of hield u nog uw werk aan?
G: Ja! En dan heb ik er toch voor gezorgd, ja.
I.1: Dus u had eigenlijk een dubbele taak?
G: Ja!
I.1: U had uw werk...

G: Ja.
I.1: En... u had de kinderen! Of was er ook iets van kinderopvang?
G: Néé.
I.1: Of konden zij misschien bij uw moeder terecht?
G: Néé… nee, want onze kinderen die gingen pas naar de kleuterschool toe. Want er was géén opvang of wat dan ook. Jaha! Er was ook op de Langegracht… néé Langebrug, naast dat pandjeshuis. Daar konden ze, ook eh …
I.1: Daar kon je de kinderen naar toe brengen?
G: Nee, in dat pandjeshuis en daar had je een opvang, dat weet ik nog wel. Maar van dat pandjeshuis, dat was dan... dan gingen die mensen d'r pak wegbrengen, of d'r goud of d'r horloges of wat dan ook, weet je niet?
I.1: Het was daar de Bank van Lening?
G: Ja, maar dan een soort van pandjeshuis, daarzo, weet je niet? Dan had je ook daarnáást… dat ligt me ook wel bij, dat het dan voor kinderen was, maar wat de inhoud was, dat wist ik niet.
I.1: Nee. U heeft er ook nooit gebruik van gemaakt?
G: Nee, nee.
I.1: U regelde dat gewoon zélf.
I.2: Maar u werkte dan onder schooltijd?
G: Jááá, toen mijn kinderen thuis waren, toen ik zelf kinderen had, toen ben ik niet meer gaan werken.
I.2: Moest u ook nog stoppen met werken toen u ging trouwen of viel dat wel mee in die tijd?
G: Nou….eh... ik kwam natuurlijk aan mijn man…En die vond het niet prettig dat ik daar werkte, bij die Royal. Jaloezie natuurlijk, ja toch?
I.2: Ja!
I.1: Nou…. je kunt je er iets bij voorstellen.
G: Bij voorstellen, natuurlijk.
I.1: Als u er sprankelend uitziet… en u vond het héél leuk…
G: Heel leuk, ja! En dat je dan weg moet… of wat dan ook. Nee, dat vond ik niet leuk! Maar ja, goed….
I.2: Wist u dat? Vóór dat u ging trouwen, dat u daarmee moest stoppen?
G: Jawel, vóór mijn trouwen wel, ja, natuurlijk. Ja, dat wel… Ik ben met mijn negentien jaar ben ik bij de Royal weggegaan… en toen ben ik thuisgebleven. Maar toen was mijn moeder ziek, dat kwam no enigszins, die reuma bij haar… in d'r handen… ze heb ook nog in Noordwijk gelegen….. In Sole Mio… goudinjecties… Ik zei nog" Joh, jij bent rijk van binnen! Ja toch?" Ja, d'r moest ook een lolletje tussendoor! *gelach.* Ja, het is een vreselijke ziekte… mijn moeder, die heb ik helemaal verzorgd.
I.2: En waar was Wouter toen?
G: Die was onderdehand nog steeds bij de ene oma en de andere oma. Tot mijn moeder bij mij aan de overkant…. Wat een geluk was, natuurlijk, dat eh, dat Wout daar ook heen kon, ja.
I.2: En Wouter is daar toen gebleven?
G: Ja, ja.
I.2: En hoe lang heeft u uw moeder moeten… willen verzorgen? Kunnen verzorgen?
G: Ja, dat gig van 's morgens tot 's avonds.
I.2: Dat was eigenlijk de hele tijd.
I.1: Was uw moeder bedlegerig?

G: Bedliggend, ja. En dan was het natuurlijk voor d'r eten en voor d'r te wassen en te doen en alles. Verpleegster kwam ook wel eens, hoor, maar ja. Maar eh...toen was ze overleden, vijf en zestig jaar…
I.1: Dat is ook wel vroeg, hè?
G: Mijn vader ook! Ja.
I.2: Hoe is uw vader overleden? Was die ook ziek?
G: Aan kanker!
I.2: Dus die heeft u ook verzorgd?
G: Ja, ja. Die heeft nog op de Hooigracht in het ziekenhuis gelegen. Bij de nonnetjes!
I.2: Daar heb ik ook in gelegen.
G: Ik zelf óók. Blindedarm.
I.2: Het Elisabethziekenhuis!
G: Ja.
I.2: Maar hij had kanker en hij heeft in het ziekenhuis gelegen?
G: Mijn vader, ja.
I.2: Is hij lan ziek ggweest?
G: Heel kort, ja, heel kort! Het was door zijn hele lichaam... Altijd een hardwerkende man… Hij was melkboer, bij Menken.
I.1: Ja, we hadden het nog niet over uw vader.
I.2: Wat betekende dat, als je melkboer bent bij Menken? Moet je dan melk ophalen of…..
G: Mijn vader … ik wil zeggen mijn man, mijn vader, die liep langs de huizen…. Een liter melk, of een halve liter melk, weet je niet?
I.1: Maar was hij dan in dienst van Menken?
G: Hij was in dienst van Menken!
I.1: Okay, maar hij moest dan de melk ophalen bij Menken?
G: Ophalen! 's Morgens om vier uur… en dan moesten ze in de fabriek werken… En dan de wagen volladen… boter en eieren en melk en taptemelk.
I.1: Ja, want Menken, die fabriek die was…
I.2: Bij Oegstgeest, toch ergens?
I.1: Of bij Leidschendam?
G: Hier, hier, bij de Lage Rijndijk! Ja, die is nu dicht, natuurlijk!
I.1: Ja, we hadden het daarnet nog even over…
G: En hij heb ook bij Den Hollander gewerkt.
I.2:. En dat was, was dat ook voor de melk?
G: Ook melk. Mijn vader is altijd melkboer geweest.
I.2: En waarom is die dan overgestapt? Menken heeft heel lang bestaan?
G: Ja.
I.2: Hij is eerst bij Menken geweest. En toen bij Den Hollander?
G: Ja, ja.
I.2: Ja. En waar zat Den Hollander?
G: Je had Den Hollander op de Lage Rijndijk, waar dat grote huis is….Vóór de… [Kooilaan. Melkfabriek Th.C.J. den Hollander].
I.1: Voor de brug? Of nee, Lage Rijndijk!
G: Nee, Lage Rijndijk…. je had Menken en Den Hollander. Maar Menken? ik weet het niet meer!
I.1: Ik kan me Menken herinneren van de richting van Den Haag uit, dat daar zo'n grote fabriek was.

G: Je had Menken en Den Hollander.
I.1: Ja. Maar had uw vader dan een wijk hier in de buurt? Want we hadden het net over...
G: Nou… hij liep het meeste in de Kooi. Ja. En dan Kraaierstraat en het Levendaal. En de grachten en alles… Dus….wij hadden echt de melkboer aan huis! *Gelach.*
I.1: Hij bleef zelfs slapen!
I.2: Maar hij begon dan 's morgens om vier uur en tot hoe lang werkte hij dan door?
G: Tot…. eh meestal tot vier uur 's middags.
I.2: Dus twaalf uur op een dag werken?
G: Harde werker!
I.2: Nou!
G: Gossie mossie!
I.2: Is dat altijd zo geweest of is dat na verloop van tijd toch een beetje ontstaan?
G: Nou ja...in de oorlog werd ie meegenomen door de Duitsers, hebt ie in Duitsland gezeten.
I.2: Was dat al heel in het begin van de oorlog?
G: In het begin van de oorlog, ja.
I.2: En heeft ie dan steeds gewerkt in de oorlog?
G: En… daar werd ie gevangen genomen en daar hebt ie ook moeten werken…. in Keulen. Want hij hebt nog eens een kerkje meegenomen van Keulen. Nou, dat konden we niet zien! Huh! Ja! En mijn vader is verder altijd melkboer geweest.
I.2: Dus hij kwam ook weer terug uit de oorlog?
G: Ja, ja absoluut.
I.1: Na ….zoveel jaartjes….
I.2: Dan hebben jullie ook wel weer erg moeten wennen aan elkaar? Denk ik, na al die jaren.
G: Tuurlijk, tuurlijk!.... Als kind zijnde, dat je vader weggaat….hè?
I.1: Ja, en er komen natuurlijk ook niet altijd berichten van terug.
G: Néé.
I.1: ...Van: 'Ik maak het zo goed'.
G: Néé…
I.2: Maar hij komt ook anders terug, dan dat hij weggegaan is?
G: Ja...absoluut.
I.2: Heeft ie daar nog veel last van gehad?
G: Hij hebt er wel, in het begin, veel last van gehad, maar hij zegt: "We moeten werken, we moeten geld bij elkaar zien te krijgen, we gaan weer een leuk gezin...een leuk gezin aan we d'r weer van maken!" En dat hebt ie ook gedaan.
I.1: Maar zo was tie? Hij had een positieve instelling?
G: Hij heeft dit afgesloten.
I.1: Zo!
G: Daar moeten er niet meer aan denken!
I.1: Ja, dat was toch ook voor veel mensen de mentaliteit, hè?
G: Voor veel mensen. Tuurlijk wel óf het sloeg bij iemand in zijn hoofd…. naar Endegeest ging of wat dan ook.
I.1: Ja, laat het maar achter je, hè?
G: Ja, het was altijd een vrolijke man. Toen die toen terug kwam, toen was het een oud mannetje….
I.1: Toen al?

G: Jawel...Hard werken. Dag en nacht, daarzo, bunkers bouwen… Huh!
I.2: En hoe lang is hij daar uiteindelijk geweest? Een jaar of vier?
G: Drie, vier jaar?
I.1: U weet wel dat hij wegging?
G: Ja, als kind zijnde…. Maar wij dachten niet voor zo lang natuurlijk. We zeiden dan ook wel: "Moeder, wanneer komt vader dan terug, dan?"
I.2: Maar hadden jullie wel bericht van hem, tussendoor?
G: Jawel… moeder… tuurlijk wel. Dan moesten wij… je naam en 'dag vader', enne, weet je wel.
I.2: U schreef niet zelf briefjes, maar wel uw naam?
G: Een stukje van moeder d'r velletje, ja.
I.1: Maar, kreeg hij op een of andere manier een financiële vergoeding of zo? Want hoe komen jullie anders zo'n oorlog door?
G: Van de steun! Toen kregen we steungeld. Hij werd opgepakt naar Duitsland …
I.1: Ja?
G: Toen hadden wij die zestien, zestien guldens. Zestien gulden steun.
I.2: Ja, dat is op zich niet zo veel. Maar hoe duur waren die als je boodschappen deed? Of als je een brood kocht in die tijd?
G: Dubbeltje? Ik zou het niet precies weten.
I.1: Waar zullen we naar toe gaan?
I.2: Nou ja, er is natuurlijk heel hard gewerkt in die tijd. D'r was ook nog wat vrije tijd?
G: Ja, de vakantietijd. Nou ja, dat hoor ik dan later natuurlijk. Dan gingen ze een dagje naar Den Haag toe, de ouders, of naar Katwijk of naar Volendam.
I.2: Over welke tijd hebben we het nu? Is het 1950, 1960?
G: De jaren zestig.
I.2: Een dagje Volendam?
G: Een dagje Volendam, ja.
I.2: Bent u ook mee geweest?
I.1: Ja, want wanneer kwam het er voor jullie van? Om zo een dagje weg te gaan?
G: Nee, dat waren echt de vaders en de moeders, tantes en de omes. Die gingen dan. En wij gingen allemaal maar naar de opoe toe in de Kalfsteeg [onbekend in Leiden]. En dan hadden wij ook feest. Want dan werd er een zak pinda's, met de krant. En dan kregen we allemaal een handje pinda's. En een appeltje.
I.1: Deden jullie, als we nou kijken naar uw eigen gezin, nadat u getrouwd was, kinderen kregen. Konden jullie samen dingen ondernemen in de vrije tijd met de kinderen? Dus dat is vanaf de jaren vijftig eigenlijk hé?
G: Ja, nou, wij deden dan ook, ja, even kijken hoor. Met de kinderen deden wij van …… hadden wij toch wel prettige vakanties.
I.1: U kon al ook op vakantie gaan! Daarnet vertelde u van de ooms en de tante, maar….
G: Dus dan gingen wij naar Drievliet, naar die speeltuin, en hier op de Zoeterwoudse, eh ..Witte Singel, naar die speeltuin [bij Oud Hortuszicht, van Van Ingen Schenau].
I.2: Zoeterwoudse, vlakbij dat weeshuis?
I.1: Bij Groenhoven.
G: Bij Groenhoven!
I.2: Oh, daar. Groenhoven. Daar was een speeltuin. Bij de Witte Singel.

I.1: Bij de Witte Rozenstraat.
G: Witte Rozenstraat, ja, ja.
I.1: Daar is nu weer een speeltuin of nog een speeltuin of zo.
G: Dat weet ik niet. Dat weet ik niet. Toch wel? Ik kom daar niet zoveel die kant op.
I.1: Maar jullie gingen naar Drievliet of naar een speeltuin……
G: Nou naar de speeltuin. En dan…mijn man voetbalde, en dan gingen we kijken met de kinderen.
I.1: Die zat nog steeds bij UVS?
G: Jaaaaaaaaaaaa, tuurlijk wel. Hij heeft ook betaald voetbal gespeeld. Zo!
I.2: Dus dat was een hele goeie!
I.1: OK. Bij welke club zat hij toen?
G: UVS.
I.1: Wat betekent UVS?
G: Uit vriendschap samen [Uit Vriendschap Sâam].
I.1: Maar was er dan wel tijd voor om nog samen dingen te ondernemen?
G: Tuurlijk wel. Tuurlijk. Mijn man speelde van 2 tot 4 op zondag en dan ging ik met Ingrid en Robert Jan in de kinderwagen en dan gingen we lekker lopen. Dan gingen we naar het Leidse Hout, de eendjes effetjes voeren en doen of wat dan ook. En dan was mijn man uitgespeeld en dan ging hij lekker met ons mee naar huis. En dan gingen we thuis effetjes sjoelen of rummikub of wat dan ook. Allerlei spelletjes.
I.1: Spelletjes!
G: Ja!
I.1: Ja, want hier staat: Werd er iets aan sport gedaan? Uw man die voetbalde.
G: En ik was zelf op Jahn, de gymnastiekvereniging
I.1: Was u daar goed, vond u dat leuk?
G: Ja, ik vond alles hartstikke leuk. Tuurlijk wel. Ja.
I.1: Want het is eigenlijk meer een turnvereniging, hé? Jahn.
G: Afgezien van eh, dat turnen, dat zal er ook wel bij wezen. Maar wij waren d’r gewoon op gym.
I.1: Ja, en deden jullie dan ook dingen met toestellen of waren het meer balspelen?
G: Ja, zoals we dat op de lagere school hadden. Daar hadden we ook een gymzaal.
I.2: Waar was de gymvereniging? Waar zat die ergens?
G: Eh, effe kijken hoor….. Jahn.
I.1: Jahn hé, zegt U. Ik heb er ook weleens van gehoord, dat ik denk…
G: Ik kom d’r zo op.
I.1: Dat, dat u. En uw man die voetbalde. Had u nog iets anders voor uzelf aan? Wat u leuk vond om te doen aan ontspanning?
G: Gym en volksdansen, deed ik.
I.1: Volksdansen?
G: Ja.
I.1: Hier in Leiden?
G: In de Rondedans.
I.1: Bij de Rondedans. Daar bent u later als vrijwilliger terechtgekomen. Die Rondedans, die zat helemaal in….
G: In de Julianastraat.
I.2: Dat is dichtbij.

G: Ja, dat is heel dichtbij.
I.2: Hoe lang heeft u dat gedaan, dat volksdansen?
G: 20 jaar vrijwilligster. Ik heb het hier. [laat een uitnodiging zien]
1.2 Vijfentwintig jaar!
I.1: [leest voor:] Suze van der Blom. Vijf en twintig jaar vrijwilligster. Op 12 september a.s. vieren wij het heugelijke feit dat Suze van der Blom vijfentwintig jaar in dienst is als vrijwilligster bij Stichting Radius. Graag nodig ik u uit voor een gezellige bijeenkomst op vrijdag 12 september van 10.00 uur tot 11.45 uur in de Rondedans. Julianastraat.
1.2 Met al die mooie foto's van uw jeugd.
G: Ja.
I.2: Wat leuk!
G: En die gaat we!
I.1: Dat gebouw gaat weg?
I.2: Wat komt ervoor in de plaats?
G: Dat wordt verhuurd. Weten we verder niet. Daarboven zitten Turkse en Marokkaanse mensen voor Nederlandse les. En die moeten ook een andere locatie.
I.1: Ja, want de Rondedans, dat hoorde toch bij een bejaardencentrum?
G: Nee.
I.2: Dat was gewoon een soort buurthuis?
G: Het was eerst een kleuterschool. Die heette toen ook al de Rondedans. En toen was ik van de speeltuin naar de Van Hogendorpstraat toe gegaan. Toen ben ik met de ouderen gaan werken. En daarvandaan hebben wij toen handtekeningen opgehaald, naar Den Haag toegebracht en toen kregen we de Rondedans.
I.1: Zo, mede dankzij uw actie?
G: Nou, met z'n allen.
I.1: Ja, maar goed.
I.2: Maar dat is nu gewoon van de tafel geveegd. Dat is nu gewoon opgeheven.
I.1: Dit was meteen uw afscheid?
G: Nee, we werken nog tot april (*2015*).
I.1: En waarom moet het weg Waarom wordt het opgeheven?
G: D'r komen geen mensen meer opdagen. De woningen, die zijn beneden en boven. De bewoners blijven d'r gewoon wonen, hé. Maar het was altijd eerst voor de bejaarden. Maar nu, de laatste jaren, doen ze het vanaf 55. Dus er komen allemaal jongere mensen. En die gaan niet bij de ouwere mensen in, beneden in dat hokkie zitten.
I.2: Ja, het is eigenlijk overbodig geworden in die zin.
G: Ergens, ergens. Zonde van dat gebouw!
I.1: Maar is er nu wel een activiteit voor ouderen?
G: Ik heb alle activiteiten met ze gedaan.
I.1: Zoals…
G: Ik heb rommelmarkten gedaan. Ik heb bingo's gedraaid. Ik heb zestien jaar bingo gedraaid. En toen stonden ze in de gang te wachten. Nu komen d'r twee. *Zucht*. Onbegrijpelijk!
I.2: Daar zit dan twintig jaar tussen ongeveer?
G: Ja.
I.2: Ja.

I.1: Hoe kan het, denkt u, dat er dan …
G: Jongeren willen dit niet meer doen wat wij eigenlijk als ouderen doen als vrijwilliger. Die willen dat niet meer. Ik heb weleens van anderen gehoord, van: “Nou, Suze, je had in die vijfentwintig jaar hé, dan had je kunnen gaan werken en gaan verdienen of wat dan ook”, maar zo zie ik dat niet.
I.1: Hoe ziet u het wel?
G: Hoe ik het voor mijzelf ziet. Dat de oudere mensen net zo goed moeten zijn als wij voor onze ouders hebben gedaan. Dat breng je dan over.
I.1: Je als het ware in dienst stellen. Iets willen betekenen.
G: In dienst stellen, ja. Niet maar zeggen van: Oh ja, kan mij dat schelen, joh, laat die oudjes, hé? Dat krijg je.
I.1: En gebeurt er nu wel iets voor de ouderen van nu?
G: We hadden de eettafel. De zaal die zat hartstikke vol met mensen. Ook van buitenaf en alles. Nu hebben we d’r drie!
I.2: Ja, daar doe je niet zoveel meer mee, hé?
G: Nee. Dus Radius zegt ook van eh, d’r komen niet zoveel verdiensten meer binnen.
I.2: Nee, het moet zichzelf wel kunnen bedruipen.
G: Absoluut. Natuurlijk wel. Dat gaat helemaal niet. Het is het licht, het is de verwarming, hé.
1.2 Ja, precies.
G: Het is koffie zetten….
I.2: U vertelde net, daarboven wonen buitenlandse mensen. Heeft u veel te maken gehad met buitenlandse mensen in de loop van uw leven?
G: Weet ik niet. D’r zijn er ook wel buitenstaanders, die zeggen van, ja, ik vind het altijd zulke nare woorden, hé? Rot op naar je ….
1.2 Naar je eigen land. Ja, dat wordt af en toe gezegd.
G: Hoewel dat ze wel smerig zijn. Ze roken buiten een sigaret, wat of we nooit gezien hebben, en ze trappen hem zo… we hebben een emmer neergezet en zo’n buis, dat ze daar die sigarettendinges in kunnen gooien. Bekertjes gooien ze zo in die mooie tuin, die wij altijd mooi hadden gehouden….
1.2 Ze gaan anders met afval om dan?
G: Dat zit er ook wel weer in.
I.2: Maar ze kwamen wel vaker op de Rondedans?
G: Hoe bedoel je?
I.2: Buitenlandse mensen.
G: Twee maal in de week komen ze. Dinsdag en donderdag.
I.1: Maar dan komen ze voor Nederlandse les?
G: Ja, en beneden hebben we dan twintig of eenentwintig En dat zijn dan de ouderen en die blijven dan van tienen tot half drie. En die worden met een busje gebracht. Ja. Dan drinken ze een kopje koffie en dan eten ze tussen de middag Die moeten ook weg Radius heeft ook gezegd van het eten gaat niet meer door. Jullie moeten je eigen boterham meenemen. Onze mensen moeten d’r ook voor betalen. Ze betalen 6,50 of 6,90 voor te eten. Dan krijgen ze een kopje soep en eten en dan een toetje. Dit doe ik ook.
I.1: Ja, dat zijn de kosten.
I.2: Ja, dat hoort er gewoon bij. Kunt u zich nog herinneren wanneer u voor het eerst met iemand in aanraking kwam die uit het buitenland kwam?
G: Ja. Ja, en dat waren toevallig Duitsers.

I.1: Hoe was dat?
G: Mijn man speelde bij UVS en dat was betaald voetbal. Ja, praat me niet van die bedragen wat er nu is natuurlijk. Maar ja, goed. En toen op een gegeven moment werden ze uitgezonden. En toen kwam mijn man bij de familie Lambats in Duitsland terecht. Schatten van mensen. Echt. Dat moet u echt niet zien van dat haat en nijd van de oorlog Dat moet je niet zien.
I.2: Hoeveel tijd zat daartussen tussen die ontmoeting en de oorlog?
G: Nou, dat was na de oorlog natuurlijk.
I.2: Ja, maar hoeveel tijd zat er ongeveer tussen?
G: Ja, dat was eenenvijftig, tweeënvijftig.
I.2: Dat is nog maar zes jaar.
I.1: Dat is niet zo lang na de oorlog.
G: Nee, maar toen werd er wel in de Anna van Burenhof gekeken dat er een Duitse Mercedes stond.
I.2: Ja, dat kan ik mij voorstellen, ja.
G: Absoluut, ik diep van binnen ook wel. Maar het waren schatten van mensen. Ik heb daar ontzettend veel foto's van en alles. Ze waren dolgelukkig dat ik in verwachting was van mijn dochter. Die wordt zevenenvijftig Kun je nagaan. Dus kreeg ik de eerste kinderwagen van d'r.
I.2: Leuk! En dat in die tijd. Dat was wel nodig ook.
G: Ja, ik heb altijd nog correspondentie gehouden en altijd op vakantie geweest, bij mij geweest en alles. Het ging geweldig!
I.1: Ja, maar u kwam aan hen door het voetballen van uw man. Hij moest in Duitsland voetballen of zo. Er was een uitwisseling.
G: Vanuit UVS natuurlijk. Ja. Het hele eerste elftal moest ondergebracht worden in Duitsland. Dat speelde tegen Barke…??????
I.1: Maar andersom kwam dat hele Duitse team natuurlijk ook hier naar Leiden, maar toch niet allemaal bij u?
G: Nee, nee. Die zijn niet geweest. Ze zijn niet van Duitsland ….
I.1: Hier geweest. Oh.
G: Niet ondergebracht en ook niet voor te voetballen. En naar Engeland zijn ze ook geweest. Met boten.
I.2: Wat een ervaring in die tijd, hé?
G: Ja, Ja.
I.1: Ja, dat had je toch wel.
I.2: Toen ging uw man alleen op reis, denk ik.
G: Tuurlijk. Vrouwen mochten toen niet mee. Natuurlijk niet. Nee, nee, nee.
I.1: Maar dat waren sportactiviteiten. gebeurde d'r verder nog iets met vakbonden of met de politiek of een andere club in uw leven?
G: Bij mij niet, maar mijn schoonvader, die leesde *De Waarheid*.
I.1: Ja. Ja, communistisch.
G: Communist ja, nou, daar moesten wij allemaal niets van hebben. Nee, maar mijn man niet.
I.1: Nee.
G: Want mijn man moest voor zijn vader. Want zijn vader was voor LFC, Boshuizerkade, ook voetballen.
I.2: Oh, wacht even.

G: Ja. En daar mocht hij niet vanuit. Want hij wilde dolgraag met zijn vrienden bij UVS spelen. Maar dat mocht niet. Ja, toen was hij eenmaal op zichzelf en doen.
I.1: Oh, hij mocht het van zijn ouders niet?
G: Nee, nee. Van zijn vader. Nee, nee.
I.1: Dus, dus ouders en schoonouders, die bleven toch nog invloed houden?
G: Absoluut, absoluut. Ja.
I.1: Ook als je al hoog en breed volwassen was en eigen kinderen aan het opvoeden was, bleef dat toch doorspelen?
G: Ja, maar dat was vroeger in vele gezinnen zo, hoor.
I.1: Ja, de kerk, die komt hier ook iedere keer weer terug. Speelde die daarin ook nog een rol?
G: Nee, nee. Ik had zelf heel graag in de kerk willen trouwen, maar mijn man zegt van: "Ik weet dat niet. Ik ben dat niet gewend en ik kom daar niet van huis uit." Ik zeg: "Jantje", ik zeg:, "dan trouwen we toch gewoon op het stadhuis!" (*Lachend*). Maar ik vond het wel lief dat van dat UVS. …We trouwden om 11 uur, niet aan de voorkant maar gewoon aan de achterkant, dat was het goedkoopste. Maar dan als het helemaal niets kostte, dan trouwde je om 9.00 uur. "Nou", zegt mijn man, "dat doe ik je niet aan. We trouwen om 11.00 uur." En toen was heel UVS er. Dat vond ik heerlijk voor hem. En mijn schoonvader! (*Ze kijkt met een zuinig mondje*). Oooohhhh, oh, oh, maar ja, daar gaat ik niet over uitweiden. Echt niet. Dat is gebeurd.
I.1: Hoe zag het feest er verder uit op uw trouwdag?
G: Voor mij? geweldig.
I.1: Heeft u er een groot feest van gemaakt?
G: Nou, gewoon met…
I.2: Het was in de jaren vijftig natuurlijk.
G: Ja, het was, 11.00 uur trouwde ik en toen ging ik weer terug naar huis. En mijn man zijn broer was banketbakker, een hele fijne banketbakker, die had bruidstaart voor mij gemaakt en alles. En een collega had, mijn vriendin, had een trouwjurk voor mij gemaakt, lichtblauw (de foto ligt op tafel; U zag er ook prachtig uit) en fresia's. Die staan hier alweer op tafel. En 's middags dan werden foto's gemaakt hier in de straat, weet je niet, en alles en dan, ja, dan werd een glaasje. Mijn moeder had dan advocaat gemaakt zelf en van die kladdertjes, abrikoosjes, op brandewijn, en rozijntjes erin.
I.2: Ja, boerenjongens.
G: Ja, de boerenjongens, de boerenjongens, ja.
I.2: En dat deden jullie allemaal lopend of hadden jullie een vervoersmiddel?
G: Ja, wij hadden een, nee, wij hadden 'n trouwauto. En twee voor de ouders en voor een klein beetje familie. En de rest moest komen lopen naar het stadhuis.
I.1: Maar werd er ook nog iets in een zaaltje of zo?
G: Nee, nee, nee, gewoon bij mij thuis, ja, ja. Ook mijn verloving heb ik zo gedaan.
I.1: Maar u bent verloofd!
G: Ja, ik heb nog verlovingskaartjes! Wacht dan effe. Je gaat toch nog niet weg? Welnee, welnee, zegt ze. Ik weet niet waar ik ze gedaan heb. Oh, wacht effe. Ik heb hier nog een trouwfoto. Verloofkaartje, blauw-wit, hé.
I.2: Oh, ja met ringetjes.
I.1: Waarom blauw-wit?
G: UVS!

I.1: UVS is, oh, kijk wat schattig We zien hier een kaartje, twee ringetjes en een blauw bloemetje. Suze van Kooperen. Hoe komt u aan die naam Van Kooperen?
G: Van mijn vader.
I.1: Ja, dat begrijp ik. Maar weet u daar verder iets van?
G: En dan van zijn vader en moeder heb ik nog een trouwboekje. Dat was mijn vader zijn moeder.
I.1: Uw oma.
G: Ja.
I.2: En daar bent u heel veel geweest.
G: Oh, nee nee nee nee, die woonde in ……..
I.1: Ja, dat was uw oma. Ja, maar van de andere kant.
G: Van mijn vaders kant, ja.
I.2: Die opoe.
G: Dat was van moeders kant. Die woonde in de Van der Werfstraat. Die weten jullie toch wel?
I.2: Ja, achter de Haarlemmerstraat.
G: Nou, hoe heette dat nou? Janvossensteeg, nee, Schagensteeg.
I.1: Oh, een van die dwarse straten.
G: Ja, tuurlijk.
I.1: Zaterdag 14 oktober 1950. Oh, dus u bent in 1950 verloofd. Wanneer bent u dan getrouwd? Of heeft u daar misschien ook nog wel een kaartje van?
G: Daar heb ik niet een kaartje van.
I.1: Nee. En mogen we die zien? (foto)
G: Ja, tuurlijk. Dat is mijn trouwfoto. Ja, die is toen in bloemen gezet vanwege de kinderen.
I.1: Maar kijk, dit is dus dezelfde als met die grote foto uit het…
G: Ja, dat is dezelfde foto.
I.1: Alleen dacht ik toen dat die jurk veel lichter was, maar nu is tie echt…
G: Hij is lichtblauw.
I.1: Hij is lichtblauw.
G: En witte fresia's.
I.1: En zo'n tasje erbij.
G: Ja.
I.1: En wie had ook alweer die jurk gemaakt?
G: Mijn vriendin.
I.1: Wat een vriendin! Fantastisch.
I.1: Hoe was zij aan die mooie stof gekomen?
G: Die heb ze… Ja, zij kocht zelf altijd in Den Haag.
I.1: Was zij coupeuse?
G: Ja, ja, ja ja.
I.1: Oh ja, anders kun je toch niet zo'n mooie jurk maken. Zo schattig hè, dat kroontje in uw haar en dan zo'n echte sluier er achteraan.
G: Ja.
I.1: En fresia's, zijn het witte fresia's of gele?
G: Ja, witte.
I.1: Witte fresia's.
G: Ja. Dit zijn de geboortekaartjes van mijn kinderen.

I.2: Ach, het zijn van die mooie ouderwetse kaartjes.
G: Ja, ja.
I.1: Had u voor de kinderen ook zo'n soort wieg?
G: Ja, ik had een rotan wiegje, ja, een rotan wiegje.
I.1: Ilse, en u noemt haar Ingrid.
G: Daar is zij naar vernoemd, naar die mevrouw in Duitsland. Vrouw Lambats. En die heette Ilse. En Bram, haar man, die zeg: "Ik vind Ilse veel mooier als Ingrid".
I.2: Dus nu heet ze weer…
G: Nee, gewoon Ingrid, maar ik plaag t'er weleens mee, weet je.
I.1: Ja, ik vind het alle twee mooi.
G: Ilse Ingrid en Elisabeth, een half stukje van mijn zusje: Emma Elisabeth.
I.1: Ja, want ze is dus niet naar de familie vernoemd.
G: Nee.
I.1: Dat hoefde voor u niet?
G: Nee nee nee nee.
I.1: Nou, dat is toch opvallend? Dat dat kon. Dat u zegt, ik noem haar naar mijn goede vrienden?
G: Ja.
I.1: En …Ilse Ingrid vind ik prachtig klinken. Maar Robert-Jan. Hebben we nu al een rotan wiegje? Ik geloof het wel.
G: Ja, ja. En dan Robert-Jan. Mijn man heette Jan. Maar ik dacht: Jan? En Wout? Mijn vader heette dan Wout. Maar dat is toch geen babynaam? Ik denk Robert-Jan.
I.2: Ik vind het heel creatief hoor.
I.1: Ja, en het is nu ook Robert-Jan. Maar sommige namen denk je, die verouderen een beetje, maar Robert-Jan……
G: Ja, en ik blijf het mijn hele leven zeggen. Alleen zijn vrouw niet. Die zeg Robert. D'r moet er toch altijd een dwars, hé?
I.2: Ja.
I.1: Ja, erg leuk. Heeft u nog meer dingen die u leuk vindt om….
G: Hebben jullie dit gezien? *Suze pakt een fotoalbum van de tafel*.
I.1: Ja, nee, dat durfden we eigenlijk niet.
G: Moet je luisteren. Het is, ik heb toentertijd heel veel met Woudie opgetrokken. Dat is dat kind dan van mijn zuster, die overleden is.
I.1: Die noemde u Woudie?
G: Ja, toen noemden we hem Woudie, omdat hij klein was. Ik zeg Wout, Wout, Wouter. Dit zijn mijn ouders. Ik kreegh dit van Wout en zijn vrouw toen ik 80 werd. Want ik had vele foto's aan hun gegeven. Want Wouter weet niet eens wie zijn moeder is. Nou, die hebben jullie dan gezien. Dat was echte zondagskleding, hé, met de krultang.
I.1: Hier, wat staat daar nou?
G: Ter herinnering aan mijn school. Aha, ja…. Kijk, dit is mijn zusje met d'r vriendinnen.
I.1: Waar zijn ze?
G: In Den Haag of in Delft. Daar gingen ze meestal naar toe. Dit was dan mijn zusje d'r man. Toen was zij in verwachting dan van Woudie. En hij had eigenlijk TB. In Solo Mio gelegen en alles.
I.1: Wat zegt U?
G: In Solo Mio gelegen. Kijk, dát is Woudie.

I.2: Wat een droppie. Wat een mooi mutsje!
G: Het is nog zo'n ….oh, oh, oh.
I.1: Je kent toch die mutsjes. Van die gebreide…..
G: Gebreide, ja, ja. Hij is ook al zesenzestig! Jazeker.
I.2: Dit was zijn moeder.
G: Dat ben ik!
I.2: Oh, wacht even…
I.1: Hij, ik denk niet dat hij eraan geleden heeft met al die mensen.
G: Absoluut niet. Hij weet niet wie zijn moeder is. Van mij van de foto's.
I.1: Ja, ja.
G: Alleen van de foto's!
I.1: Maar ja, als iemand zo door de familie wordt opgenomen…
G: Kijk. Dit is zijn fietsje. Dat was weer bij zijn andere opa en oma. Dat was in de Prinses Wilhelminastraat. Van Zelst. [Arie van Zelst tr. 1-12-1909 Johanna Rebecca Wallaart]
I.1: Oh ja, Prinses Wilhelminastraat. Dat is bij mij in de buurt. Bij de Bloemistenlaan.
G: Bij de Bloemistenlaan, ja. En dan wonen zij z'n beetje in de Prinses Wilhelminastraat, helemaal achterin.
I.1: Maar daar had ie zijn fietsje.
G: Die kreeg hij van die oma en opa.
I.2: Kijk, met rubberen banden nog.
G: Ja, ja.
I.1: En zo'n jasje.
G: Ja, ja. En dat ben ik weer met….
I.1: …met hem. Ja, en een mooie jurk!
G: Ja.
I.1: Waar zijn de vader van Woudie?
G: Die is ook overleden.
I.1: Ja, die is overleden, maar…
G: Maar die is weer hertrouwd.
I.1: En ging Woudie daar toen wonen?
G: Nee, nee. Dat was dan toch wel iets, eh ja. Hij was natuurlijk helemaal gewend. Dan bij de ene oma en opa en dan weer bij de andere oma en opa.
I.1: En bij u!
G: En toen zegt ie op een gegeven moment: "Tante Suze, hoeveel moeders heb ik dan?" Dan breekt je hart.
I.2: Nou.
G: He? (*emotioneel*)
I.2: Wat was zijn eigen antwoord daar op?
G: Nou ja, hij heb natuurlijk…wij hebben hem alles, alles eerlijk verteld. Hoe het allemaal gebeurd en hoe het gegaan is en alles. Maar daar geeft ie als antwoord op: "Ik heb mijn moeder niet gekend, hé?" Dus wat moet hij van zijn eigen moeder vertellen?
I.2: Nee, maar hij heeft er wel drie vrouwen daarvoor in de plaats gekregen.
G: Ja, dat vond hij prachtig.
I.2: Hij heeft er heel veel aandacht voor in de plaats gekregen.

G: Ja, ontzettend veel.
I.1: Er is voor hem gezorgd.
G: Er is van zijn geboorte tot zijn trouwen voor hem gezorgd.
I.1: Maar zijn vader, zijn vader nam hem….
G: Zijn vader is weer hertrouwd. En die hebben ook nog weer drie kinderen gekregen. Maar dat…hij ging d'r weleens op bezoek, maar….
I.2: Maar hij heeft er geen band mee opgebouwd.
G: Echt geen band, nee.
I.1: Maar het is toch bijzonder dat hij dan bij jullie kon komen wonen? Dat de vader hem niet als het ware meenam in zijn nieuwe huwelijk?
G: Nee, nee.
I.1: Dat is toch bijzonder?
G: Ja. En hier trouwde zijn tante (*Suze*) en mocht hij de 'bloemkool' vasthouden en, want die had de orchideeën. Hier met zijn cowboypak. Wat is hier dan? Een speeltuin? Mag ik even kijken? Oh, nee, nee, dat is zijn oma Van Zelst. Daar staat ie buiten.
I.1: Oma Van Zelst in de Prinses Wilhelminalaan?
I.2: En daar kwam hij dan ook zijn vader tegen waarschijnlijk bij zijn oma?
G: Ja, maar zijn vader wist hij wel.
I.1: Ja, ja, maar daar had hij verder…..want hij woonde voortdurend bij jullie of bij de oma's.
G: Ja, maar zijn vader, die kwam ook bij zijn vader en moeder in de Prinses Wilhelminastraat [nr. 40]. Dus hij zag automatisch zijn vader.
I.1: Ja, die zag hij wel, maar hij woonde er niet.
G: Nee, nee, nee.
I.1: Dus hij is echt door de familie opgevangen en opgevoed?
G: Ja, ja, ja, absoluut.
I.1: Nou. Wie zijn dit nu toch allemaal?
G: Eh, dat is van school.
I.1: Oh, zo ja.
G: Met vriendinnetjes en dinges of wat dan ook. Maar dat weet ik verder niet. Oh, hier kun je mijn wiegje zien. Kijk dan, een teiltje.
I.2: Dat ging vroeger zo, he?
G: Gossie mossie. Effe kijken. Nee, de tafel, stoel, oh, en Wouter ook 1 jaar met Ingrid. Hier zie je een klein stukje. Hier gaat mijn dochter dan in bad.
I.1: Oh, die rekjes!
G: Ja, van de Zwitsal.
I.1: Ja.
G: En de grote handdoek met een kussen als ze dan uit het badje kwam. Nou, hier brengen we ze dan naar de slaapkamer. Een stuk van de wieg…. En hier zit ze met... Even weer kijken. Oh, daar staat Wout bij Robert-Jan. Ja. En hier zit Ingrid. Wout. En Wout hier ook. Toen was ze een jaar, mijn dochter. Toen mocht ie ze vasthouden. Dat was helemaal prachtig natuurlijk.
I.1: Ja, maar hij is eigenlijk ouder.
I.2: Sinterklaas!
G: Oh, daar speelde mijn broer Sinterklaas.
I.2: Oh. SinterThijs.

G: SinterThijs ja. Hier waren we vijfentwintig jaar getrouwd. Toen haalde mijn dochter ons van het perron met Wout. Waren we bij een tante in Amsterdam. Ja.
I.1: En hier vieren jullie dat u vijfentwintig jaar getrouwd bent…?
G: Toen hebben we dat in een zaaltje gedaan. Vijfentwintig jaar.
I.2: Wanneer begon u te merken dat er weer meer geld kwam? Toen dat de armoe een beetje voorbij ging?
G: Eh ja, toen ik eigenlijk aan mijn man kwam, toen werd het al beter natuurlijk. Want dat was na de oorlog en wat ik je vertelde over die bonen halen natuurlijk. En we werkten allemaal.
I.2: Ja, maar ja, toen jullie getrouwd waren, toen stopte u met werken.
G: Ja.
I.2: Dus dan mis je een stukje inkomen.
G: Ja, ja.
I.2: Of deed u wat thuiswerk?
G: Nee, nee.
I.1: U bent dus niet meer wat dat betreft niet meer aan de slag gegaan?
G: Nee, nee.
I.1: Na het trouwen eigenlijk.
I.2: Maar het inkomen van Jan was al voldoende om rond te komen.
G: Ja, met het overwerk en training geven.
I.2: Voetbaltraining?
G: Ja. Zat er al helemaal in natuurlijk.
I.2: Ja, kijk.
G: Even kijken wie dat zijn. Oh, dat zijn vrienden van Wout. Dat zijn vrienden van Wout. Deze ook.
I.1: Maar de inkomens zijn altijd gekomen van de kant van uw man?
G: Ja. Dit is Wout!
I.2: Daar is hij al wel een stukje ouder!
G: Zesenzestig is tie! Een schat van een jongen. En Marry ook. En dan is, even kijken hoor, dit ben Wout zijn kleinkinderen.
I.2: Mooie kinderen hoor. Knap.
G: Mooi hè? En dit is zijn huis. Hoe noemen zij zo'n woning?
I.1: Ja, het ligt eraan waar die staat.
G: Nieuw-Vennep.
I.1: Oh, het is in Nieuw-Vennep!
I.2: Een mooi appartement.
I.1: Nou, prachtig.
G: Nee, geen appartement. Snotverdorie. Nee, hij heeft een pijltje d'r bij gezet.
I.2: Maar dit lijkt wel een van die beroemde bruggen uit Nieuw-Vennep…
G: Oh ja?
I.1: Ja, d'r zijn een paar beroemde bruggen over de Hoofdvaart gekomen.
I.1: [leest]: Lieve groetjes.
I.2: Wout en Marry.
G: Leuk hé?
I.2: Heel leuk, ja.
G: Dat was echt toen ik 80 was. En nu zijn ze zo! *Lachend*.

I.2: In een boekje gaat dat snel hé?
G: Dat kleine jongetje, oh, oh, oh.
I.1: Maar dat is speciaal….
G: Speciaal ja.
I.1: Ja, het is toch, ja, een derde kind voor u.
G: Ja, absoluut. Ja.
I.2: Ik denk dat we al een heleboel besproken hebben…
G: Ja?
I.2: Ja, zijn er nog dingen die u kwijt zou willen, waarvan u denkt, goh, dat moeten jullie eigenlijk toch weten? Want deze verhalen, die worden opgeslagen in het archief.
G: Dat heb ik gelezen, ja.
I.1: In het archief. Dat mensen later, ook mensen kunnen weten: zo ging het leven vroeger.
I.2: Het uitgaan? Hebben we daar al wat, behalve het dansen? Hadden jullie ook andere dingen om uit te gaan ’s avonds?
G: Nee, nee.
I.1: En dat er veel met de familie werd doorgebracht. En ging dat ook allemaal goed?
G: Ja, ja.
I.1: Nou, dat klinkt echt.
G: Het was nooit dat je zegt ruzie of woorden of wat dan ook.
I.1: Maar jullie hadden misschien ook dezelfde….
G: Nou, dat weet ik nog wel als kind zijnde: dat de mannen zaten te kaarten, allemaal, en de moeders en de kinderen die zaten d’r omheen. En zo hebben wij ook breien geleerd natuurlijk. Onze moeders breiden en tantes. Heel veel.
I.2: Ja, want we zagen op de foto net dat gebreide broekje en dat mutsje.
G: Ja, dat heb mijn moeder ook gedaan. Maar dat was toentertijd.
I.2: En u liep ook altijd in gebreide spulletjes?
G: Ja, truitjes enne, ja…
I.2: Vestjes en maillotjes.
G: Ja, alles, alles.
I.1: Wat ik mij vandaag ook nog af zat te vragen: Wat is nou het verschil tussen het huishouden van vijftig, zestig geleden en nu?
G: Ja…
I.1: Had u veel werk aan het huis?
G: Nee. In de Anna van Burenhof had ik meer werk. Want daar had ik m’n kinderen. En dat was maandag de wasdag.
I.2: Ja, dat was vaste prik, hé, in die tijd?
G: Vaste prik. Dat kwam van moeders af. Ja, die deden dat. Dus dat was wasdag Maar toen hadden we een langzaam machientje.
I.1: Een langzaam machientje…
G: Ja, want ik heb altijd in de teil met de groene zeep en de borstel.
I.2: En zo’n wasbord of niet?
G: Ja, ja. Maar ik was bang voor die dingen, weet je niet. Ik denk, jeetje, nee, dat die ik niet. De luiers voor mijn dochter deed ik allemaal op de hand. En dan, als de was klaar was, en dan gingen de stoelen in de boenwas in de gang En dan ging je stofzuigen. Ja, je was, de hele dag ben je bezig!

I.1: Stofzuigen deed u wel elektrisch?
G: Ja, ja, ja. Want we hadden Jabo d'r op liggen dus, en een kleedje, zo, weet je niet.
I.1: Ja, het was ook veel bewerkelijker.
G: Heel veel bewerkelijker. Want dat hier, nu niet.
I.1: Ja, dat is nu veel gemakkelijker.
I.2: Wanneer kwam u voor het eerst in aanraking met elektriciteit? Weet u dat nog? Of de telefoon? Al dat soort apparaten?
G: Telefoon die had ik al vrij vroeg. Toen was nog niet mijn dochter geboren.
I.1: Ja, dat is vroeg.
G: Maar dat was eigenlijk voor mijn man natuurlijk, voor Stokkermans en voor UVS.
I.1: Ja, zeker, die moest opgeroepen kunnen worden.
G: Ja, dat was zo'n zwarte. Weet je niet?
I.2: Die aan de muur hangt met zo'n draaischijf?
G: Ik heb nog een fotootje daarvan.
I.1: En die moest ook in de gang hangen.
G: Want dan zeiden die vriendinnetjes, vriendjes: "Wat heb jouw moeder dan? Wat heb jouw moeder dan?" Weet je niet?
I.1: Maar andere elektrische apparaten?
G: Nee. Dat had ik helemaal niet. Ik had een oven. Ik bakte veel of wat dan ook. Koekjes en cakejes.
I.1: Ja, waar had u dat geleerd? Want u was niet naar de huishoudschool geweest?
G: Van mijn moeder.
I.1: Uw moeder, die was heel veelzijdig Die kon heel veel!
G: Ja, ja. Dus dan werd dit geleerd.
I.1: Uw man, was die ook nog een beetje huishoudelijk?
G: Nee. Als ik de stofzuiger pakte, dan was tie al weg Daar kon die niet tegen. Dus ik pakte nooit de stofzuiger. Maar van helpen in huishoudelijk werk: nee.
I.2: Dat was in die tijd ook niet zo hé?
G: Nee, nee, nee, de man werkte en kwam moe thuis.
I.2: Ja, hoeveel uur werkte uw man?
G: En dan nog omkleden en naar de training toe en alles, dus.
I.2: Maar hij werkte geen twaalf uur zoals uw vader dat deed?
G: Nee, nee, natuurlijk niet. Nee, dat was van zevenen tot eh, ja van zeven tot vijf hé.
I.2: Toch wel?
G: Ja, toch wel!
I.2: Waar werkte..?
G: Stokkermans. Van der Werfstraat [nr. 88].
I.2: Ja, dat galvaniseer. En heeft ie dat lang volgehouden? Altijd?
G: Ja, van huis uit. En toen is tie dan later naar de Royal EB [=McBee], op de, bij de Vijf Mei, de Rooseveltstraat, daar werd die Amerikaanse…, nee, daar zat Stokkermans, die heb daar een fabriek geopend. Van der Werfstraat. Stokkermans. Die is toen naar de Rooseveltstraat toe gegaan. Toen is dat personeel daar naar toe gegaan en alles. En daar heb tie, ja, even kijken, vijfenvijftig, zesenvijftig, zevenenvijftig Ik weet het niet. Toen is hij naar de overkant toe gegaan, naar dat Amerikaanse zaak van Royal EB (*typewriter Company*), naar die typemachines.
I.2: Daar maakten ze typemachines.

G: Net als de LOI. Ja? Maar dat was een Amerikaanse zaak. Daar heb tie een paar jaar gewerkt en daar werd tie ontslagen.
I.2: Omdat ze teveel personeel hadden, of?
G: Ze gingen sluiten.
I.1: Oh, ze redden het niet?
G: En toen werkte mijn broer in Rotterdam bij de haven. En die heb voor mijn man gezorgd voor een baan. Toen werd tie bewakingsbeambte.
I.2: OK, dus dat was niet dat hele zware werk bij de haven, maar bewaking.
I.1: Maar dat was wel in Rotterdam!
G: Ja. Ik moest er gaan wonen, maar ik dee het niet!
I.2: Eens een Leidse, altijd een Leidse?
G: Altijd een Leidse. Nee, ik zeg nee. Dat doen we niet.
I.1: En toen?
G: Huis afgezegd. Ik woon in de Anna van Burenhof. Ga toch niet naar Rotterdam toe. Nee, nee, nee. Echt een Leidenaar. En ik heb een goed pensioen. Dus.
I.2: Maar waar is hij toen gaan werken? Is hij toch in Rotterdam blijven werken?
G: Blijven werken, ja, ja.
I.2: Maar moest hij onregelmatig werken?
G: Onregelmatig Ja, de dag- en de nachtdienst.
I.1: Als je in de bewaking zit…
G: Ja, dag en nacht.
I.1: Ja, dat was weleens spannend.
G: De ene week was het de ochtend, de andere week was het de avond en dan de nachtploeg Ik weet nog wel dat mijn man een auto had en daar zat een gasfles in voor het eerst. Zeg ik, oh, nou, daar durf ik niet in. Dat vind ik eng Maar ja, dat reed zuiniger.
I.1: Ja, en daar heeft u uiteindelijk wel in gezeten?
G: Jawel. Natuurlijk wel. Op het laatst kwamen d'r meer natuurlijk, ja. Maar het idee als je dat voor het eerst hoort. Het was altijd benzine en dat je dan hoort over een gasfles. Ik kon me niet voorstellen. Maar daar is tie tot het laatste gebleven. Tot zijn 65ste.
I.1: Hij heeft ook echt zijn werktijd helemaal volgemaakt?
G: Het was een harde werker. Ja.
I.1: En toen kwam die thuis.
G: Ja. Toen zeg ik: "Ja, Jan, wat ga je doen?" Ik zeg: "Ik weet een oplossing". Hij zegt: "Vertel 't es." Ik zeg: "Ga jij eens eventjes kijken hier bij Ons Buiten. Wij zitten hier op een flat driehoog". Ik zeg: "De kinderen vinden het toch ook weleens leuk in die volkstuinen. Misschien dat we daar een huisje kunnen krijgen. Hij zegt: "Nou ja, die is niet goed". Ik zeg: "Nou ja, als je het geen goede oplossing weet, dan weet ik het verder niet". Maar hij is toch gegaan. Hij is gaan zoeken, gaan kijken, die kwam tie tegen en die kwam tie tegen.
I.1: De volkstuinen in ……?
G: Hier, bij Ons Buiten.
I.1: Bij Ons Buiten.
G: Achter de Willem de Zwijgerlaan. En dat was een oud tramhuisje. Wij weer! En daar had een oud mannetje in gezeten. Als ik daar nou aan denk. Maar ik zeg: "Jan", ik zeg: "even witten". Hij zegt: "Even witten?" Ik zeg: "Ik heb nog een paar leuke strookjes over". Ik zeg: "Gordijntjes erop.

Hartstikke leuk. Effe schoonmaken of wat dan ook". Nou, we kregen hem heel goedkoop hoor. Tramdeurtjes erin. Ik dacht gelijk aan de Hogewoerd natuurlijk. En toen zegt tie: "Ja maar, Suze, zo kunnen we toch niet blijven zitten!" Ik zeg: "Nee, tuurlijk niet". Ik zeg: "Nou ja. Dan gaan we er een nieuw huisje op bouwen". En mijn broer gelijk geholpen en mijn zwager en iedereen ging helpen. En mijn zoon. Die reed stenen aan en af, weet je niet. Zo hebben we er een nieuw huisje opgebouwd. Nou, hij was er niet meer van die tuin af te slaan!
I.1: En was dat daar uw eigendom of huurde u dat?
G: We huurden, ja.
I.1: En dan mocht u daar zelf een huisje op zetten?
G: Ja, zelf ja. Het voorstuk. En ik had een grote broeikas. Ja, ik heb alle foto's daarvan. Een broeikas met druiven en tomaatjes en komkommertjes, weet je niet.
I.1: U vond het ook wel leuk?
G: Ja, ik vond het hartstikke leuk ja. Als je driehoog zit met twee kinderen. Maar de sleutel! Op het laatst gaf ik ze een touwtje om met een sleutel. Maar om dat verhaal terug te halen, hij ging er 's morgens naar toe. Ik zeg: "Jan, ga je al weg dan?" Ik zeg: "Moet je niet koffie drinken dan?" "Nee", zegt ie, hij zegt: "dat doe ik bij de mannen, want dan ga ik helpen". Dat was ook zo. Voor die wallekanten, weet je wel, of die slootkanten of wat dan ook. Ik zeg: "Weet je wat we doen? We hebben nu een volkstuin". Hij zegt: "Wat heb je nou weer?" Ik zeg: "Nou, vanaf nu volgende week", ik zeg: "dan gaan we warm eten tussen de middag". Hij zegt: "Nou, dat dacht ik niet". Want hij was natuurlijk, net als ik, 's avonds om zes uur eten, warm eten. Ik zeg: "Ja", en dan heb ik moeten soebatten en moeten lijmen en doen en alles van, ja, "Jan, al kom je 's avonds om acht uur thuis, maar dan ken je zitten met je stoel en je kop koffie en je boterham op je schoot". Ja, dat is geen punt, ik zeg: "maar dan ben ik ook vrij. Maar dan heb je wel je warm eten binnen". Nou, dat heb wel een maandje geduurd natuurlijk.
I.2: Ja, alles moet even wennen hé?
G: Alles moet wennen.
I.1: En wat was uw reden daarvoor? Waarom wilde u dat graag?
G: Nou, omdat tie helemaal geen tijd wist op die tuin. En dan kwam hij 's avonds om zeven uur, half acht binnen. En dan zei ik: "Nou ja, je eten staat koud. Ik zal het even opwarmen".
I.2: Ja.
G: En toen is hij door gaan denken: ze meent het. Want ik ging voor mezelf 's middags koken.
I.1: Dat heeft u altijd volgehouden?
G: Ja, tot heden toe. Iedere middag.
I.1: En vindt u dat ook voor uzelf prettig?
G: Ja, absoluut. Toen mijn man is overleden, toen heb ik, ik heb in Leythenrode ook gegeten, omdat ik hem steeds aan het verzorgen was, weet je wel, voor iedereen een kopje thee, jullie weten dat wel. En toen zeg ik zo tegen dat vrouwtje op kantoor, ik zeg: "Is het mogelijk dat ik tussen de middag hier ook mag eten?" Ik zeg: "Daar betaal ik voor". "Tuurlijk", zegt ze. Dus ging ik eerst mijn man te eten geven met een lepeltje. Ik zie het nog zo voor me, en dan ging ik later naar boven brengen en dan ging ik weer naar beneden en dan ging ik warm eten en dan ging ik weer naar boven en dan ging ik weer voor de kopjes thee zorgen. Dus dat was ik helemaal gewend. Toen is mijn man dan overleden daarzo, in Leythenrode.
I.2: Is hij daar lang geweest?

G: Een paar weken. Eerst in het ziekenhuis. En toen is mijn man overleden en toen zegt mijn dochter: “Ma, ik heb een kamertje over.” Ik zeg: “Ingrid, nee, nee. Ik blijf in mijn huis”. Ik zeg: “Anders dan wen je d’r nooit aan”. Ik zeg: “Ik heb weleens verhalen gehoord van die dochter moet koken en die moet dit doen voor haar moeder of wat dan ook”. Maar nee. Ik ben gelijk in mijn huis gebleven. Ik ben ook ‘s middags ook gelijk gaan koken. En ik heb nooit meer wat gehoord.
I.1: Nooit meer wat gehoord van?
G: Van mijn dochter dan. Weet je wel, omdat ze zegt van: “Ma, hoe is het er mee?” Effetjes bellen. Weet je niet, en gaat het dan? Ik heb het ook wel moeilijk gehad. Ik ben toen een borst afgezet. En die heb ze helemaal nagelopen. Dus dat gaat eigenlijk weer van moeder op dochter. Dus, nee. En ik ben ook niet bang in mijn huis. Nee.
I.2: U heeft altijd in de Anna van Burenhof gewoond. Drie hoog En daar was geen lift, denk ik.
G: Nee.
I.2: Dus altijd met de kinderen op en neer?
G: Drie hoog naar boven. En dan kwam de kolenboer. Die moest ook drie hoog naar boven. Want die moest op de balkon, want daar hadden we een schuurtje voor de kolen. En de melkboer kwam aan de deur, en de groenteboer kwam aan de deur en de bloemenman. Want het was vrij. Het was via de Marine en de Royal MB. Al die huizen waren aan het personeel gegeven.
I.1: Maar toen u er alleen voor kwam te staan, woonde u toen nog daar?
G: Nee, toen woonde ik al hier.
I.1: Met uw man ook samen. Dus u bent hier ook samen hier geweest?
G: Ja, ja.
I.1: En nu. Hoe is het leven nu voor u?
G: Ik heb ontzettend veel kennissen, vanwege natuurlijk ook de Rondedans natuurlijk, en ook van de speeltuin. Ik klaverjas. Ik klaverjas donderdagsavonds nog om alles nog een beetje goed te houden. (*wijst op haar hoofd*) En dan ben ik twee keer in de week voor de eettafel in de Rondedans. En dan breien we dan vrijdagsmorgens. Breiclubje. En de woensdagmiddag een sjoelclubje met 17 dames. Dus ik heb, ik heb iedere dag wel wat.
I.1: Dus u hebt echt uw bezigheden?
G: Ja.
I.2: Heel mooi.
I.1: Wij moeten het gaan beëindigen.
G: Ja. Is het al zo laat dan? (*Schrikt*)
I.2: Ja, we hebben al twee uur lang zitten kletsen.
I.1: Ja, nee U!
G: Ohhh (teleurgesteld)
I.2: Ik zit alleen nog aan één vraagje te denken. Over vroeger, hoe het onderwijs was. U heeft op de lagere school gezeten. En dat was eigenlijk voor de oorlog Hoe ging dat toen in het onderwijs? Hoe zat dat dan? U zat met 20 á 30 kinderen in de klas?
G: Ja.
I.2: En dan zat er een meester… Maar u zat waarschijnlijk niet in stoelen, maar in vaste banken?
G: Vaste banken. Ja.
I.2: U schreef met inkt?
G: Met inkt. Ja.
I.2: En dan kreeg u ook en boeken en schriften van de school?

G: Van de school. Ja.
I.2: Of met een leitje nog in die tijd? Of schreef u ook echt in schriften?
G: In schriften, ja.
I.2: En hoe vroeg begon de school en hoe laat?
G: Van negen tot twaalf en dan ging ik naar de eetzaal. En dan weer van twee tot vieren.
I.2: En dat was ook op zaterdag toch, hé?
G: Op zaterdag ook.
I.2: En een hele dag of een halve dag?
G: Een halve dag. Van negen tot twaalf. Ja. En vier keer per dag bidden. 's Morgens om negen uur, om twaalf uur, om twee uur en om vier uur als je naar huis ging.
I.2: Dus elke keer aan het begin en aan het eind. En dan met de hele school of per klas?
G: Per klas, ja.
I.2: En hadden jullie een juf of een meester?
G: In de eerste klas hadden we een juffrouw, in de tweede klas juffrouw Kroesemeijer. Dat was een heel klein vrouwtje. En de derde klas, eh, ik sla hem even over. De vierde klas: meester Van Leeuwen. Die nog het oprichten gedaan heb van K&G. Op het Levendaal. Zondagsschool. Ja? En de vijfde klas meester Reijerse. En de zesde klas meester Laman! En die had een beetje een lamme hand (*ze slaat op haar hand*). En dan sloeg tie altijd stilte, weet je niet. En als die jongens niet stil waren of wat dan ook, dan kregen ze een mep d'r mee. Ja. Ja.
I.2: Ja, en dan hadden jullie lezen en schrijven?
G: Ja, lezen en schrijven en handwerken.
I.2: Handwerken. Ja.
I.1: Maar de jongens?
G: Ook precies hetzelfde. En de jongens gingen dan naar gym als wij handwerken hadden.
I.1: En jullie hadden geen gym?
G: Jawel.
I.1: En wat deden de jongens dan?
G: Eh, effe kijken. Ja, die moesten in de klas blijven.
I.1: Nou, die zullen vast wel ook een vak gehad hebben.
G: Die zal wel iets anders weer geleerd hebben.
I.2: Vast iets van techniek of zo.
G: Iets ja, ik denk het. Maar ja, in de eerste klas krijg je toch niets technisch?
I.2: Nee.
G: Dat kregen wij toch ook niet?
I.2: En gingen jullie weleens op schoolreisje?
G: Neee, schoolreisje! Neeeeee, echt niet. Nee.
I.2: Sorry hoor (*lachend*)
G: Schoolreisje. Hoe zag dat eruit dan? Nee. Echt niet. Nee.
I.2: Bij ons begon dat ooit in de vierde klas. Maar ja, ik ben 10 jaar jonger, dus.
I.1: Ik heb nog een vraag en dan moeten we toch ook echt alles afronden. Maar als u nou zo alles overziet, wat zou u dan als les willen meegeven of als motto, van nou, ik heb nog wel een boodschap voor de wereld of voor Leiden?
G: Ja, dat zijn er veel.
I.1: Oh.

G: Dat is veel vrede. Veel voor de ouderen zorgen en dat we mekaar niet haatdragend doen.
I.2: Goed voor elkaar zijn.
G: Ja, echt. Echt.
I.1: Nou, ik vind dat echt een mooie boodschap. Ik ben ook echt onder de indruk van u.
G: Ja, absoluut. Maar dat ben ikzelf ook hoor.
I.1: Nee, maar ook van wat u gedaan heeft. Heel positief in het leven staan.
G: ?????????????????? *Emotioneel*
I.1: Nou fantastisch!
G: Kijk, je ken ook wel in je stoel gaan zitten, en de muren praten niet.
I.2: Nee, je moet jezelf kietelen, hé.
G: Dan moet je eruit en dan weer voor een ander zorgen. En dan onderling gezellig een kopje thee en effe een praatje en doen of wat dan ook. En dan kom ik weer heerlijk thuis. Heeeeerlijk, denk ik dan! Oh, wat een dag! Dit doe ik vandaag Ik heb vanmorgen al vroeg mijn boodschappen gehaald bij Albert Heijn. Ik ben even gauw naar de bloemenman, die komt altijd vrijdags, 's morgens om half elf. Daar zeiden ze van: "Suze, moet je dan geen koffie en moet je dan niet even blijven?" Ik zeg: "Nee, want ik krijg vanmiddag visite". Dat willen ze wel weten, maar dat vertel ik niet. Nee, dat is nog een verrassing voor mezelf. En dan ga ik dat maandag vertellen. Wie heb je dan op visite gehad, weet je wel? En eentje is er wel zo bij: "Wie heb je dan op visite gehad? Een vriendje of wat dan ook?"

G: Had je nog vragen dan?
I.1: Ja, wij hebben natuurlijk de vorige keer natuurlijk veel van u gehoord….
G: Héél veel.
1.1 En terwijl we dan uw hele verhaal aan het uittypen zijn, omdat dat immers naar het archief toe gaat, kom je toch met dingen die eigenlijk nog niet zo duidelijk waren. Dat is misschien goed om te weten, goed om te horen. Maar we willen er niet de hele middag over doen. Toch wat aanvullende vragen eigenlijk.
I.1: Hoe was het voor u om over het verleden te praten?
G: Die middag, die vond ik geweldig En 's avonds kwamen de tranen. Zo zeg je over je zusje, en over je ouders, wat je zelf als kind zijnde meegemaakt hebt…… Dan hoopt het op. Maar de andere dag was ik er doorheen. Ja.
I.1: Ja, maar dan vraag ik mij af wat u bij nader inzien toch niet had willen vertellen. Omdat ze misschien dan toch wel een beetje pijnlijk waren.
G: Nou ja, ik heb het verteld zoals ik het wilde, uiteindelijk. En dan echt mijn levensloop en wat ik voor mijn ouders heb gedaan en mijn neefje. En daar heb ik helemaal vrede mee.
I.1: Ja, het klonk ook allemaal heel mooi wat op een gegeven moment ook gesignaleerd werd. Zo, u hield zo van zorgen of u houdt nog van zorgen. Als wij binnenkomen dan staan de theekopjes klaar, bij wijze van spreken.
G: Nog van zorgen… Ja, dat zit er nu eenmaal in je of wat dan ook.
I.1: U heeft op allerlei plaatsen gewoond. Zou u uw eigen huizen nog weten?
G: Ja. Ja.
I.2: Ook van het Levendaal nog?
G: Ja, ook wel het Levendaal.
I.2: Weet u nog welk nummer het was?
G: Het nummer, dat durf ik niet te zeggen.

I.1: Staat het huis er nog?
G: Ja, nou nee, het zijn andere huizen geworden natuurlijk. Die huizen zijn afgebroken. Het was op de hoek van het Levendaal en de Kraaierstraat. En dan kreeg je zo dat stukje Levendaal. En dan hier woonden wij. Dan had je hier de brug en het water. En hier woonden wij. Maar ik weet niet te zeggen…..
I.1: Ik had dit stukje kalender (*april 2015. Kalender Ver. Oud Leiden*). Maar dat is aan de overkant.
G: Dat is aan de overkant ja. Dat is Van Wijk.
I.1: Maar zou u het op de kaart kunnen vinden?
G: Ik weet het niet.
I.1: Dit is het Levendaal. Dit is dan de Kraaierstraat, denk ik.
G: Dan had je hier natuurlijk die brug met water.
I.1: Ja, want er is nu, helemaal in de verte is een brug, maar liep dat eigenlijk door, die Kraaierstraat?
G: Die Kraaierstaat liep door tot de Hogewoerd.
I.1: Ja, tot aan de Hogewoerd. En dan ging die nog een klein stukje verder, want daar is ook weer….
G: Ja, daar is ook nog een stukje. Maar heet dat ook nog Kraaierstraat?
I.1: Ja, dat denk ik wel. Allemaal nog Kraaierstraat.
G: Totdat je bij de Oude[=Nieuwe] Rijn komt?
I.1: Ja, die bedoel ik. Ik geloof dat die brug nu de Kraaierbrug heet. En dan woonde u dus aan deze kant op het Levendaal?
G: Op het Levendaal, ja.
I.1: En toen ging u naar de Kraaierstraat.
G: Naar de Kraaierstraat gingen wij, en daar woonden we ook zo'n beetje half in de straat.
I.2: Aan welke kant van de straat?
G: Aan de kant van Wim, de melkboer.
I.1: Ja, maar keek u met de rug zo naar de stad of…?
G: Nee, de Kraaierstraat. Dat we dan hier woonden, dus dan keken wij uit zo op de Kraaierstraat.
I.2: Dus u woonde aan deze kant van de Kraaierstraat en niet aan die kant?
G: Nee, meer naar de Gortestraat. Dan had je de Gortestraat en de Haverstraat.
I.1: Zeker, die zijn er allemaal nog.
I.2: En dan naar de 4^{e} Binnenvestgracht?
G: Dan de 4^{e} Binnenvestgracht. Dat was nr. 51.
I.1: Kijk. Daar heeft u natuurlijk ook het langste gewoond.
G: Ja, daar ben ik ook uit getrouwd. Ja.
I.2: Maar die zijn er nog, denk ik.
G: Ja, maar die zijn tegen de grond gegaan en toen is er nieuwbouw gekomen.
I.2: Ook op de 4^{e} Binnenvestgracht?
G: 4^{e} Binnenvestgracht. Ja, wij als kinderen hebben daar nog steentjes zitten hakken.
I.1: Steentjes zitten hakken?
G: Ja, dan zeiden die mannen van, die waren daar aan het slopen en aan het doen en dan moesten ze die cement er een beetje afhalen, weet je niet.
I.1: Oh, van die oude stenen?
G: Van die oude stenen. En dan gebruikten ze schijnbaar die……
I.2: Maar dat zijn van die huizen voordat jullie daar gingen wonen of nadat jullie daarna?
G: Na.

I.2: Dus toen jullie weg waren zijn al die steentjes…..
G: Toen zijn al die huizen tegen de grond gegaan.
I.1: Weet u ook wanneer of dat geweest zou zijn? Maar u bent nog vanuit de Binnenvestgracht getrouwd?
G: Ja, dan was ik een jaar of 15.
I.1: Nee, want toen trouwde u nog niet.
G: Nee, ik was 20 toen ik trouwde.
I.1: Dus dan moet het na 1950 ….
G: Na 1950. Ja, want toen is mijn moeder en vader naar de Koenesteeg gegaan. Toen werd ons huis afgebroken.
I.1: De 4e Binnenvestgracht.
G: De 4e Binnenvestgracht. En toen gingen mijn ouders naar de Koenesteeg.
I.2: Maar dat was nadat u getrouwd was. Maar er staan nog veel oude huizen in de 4e Binnenvestgracht.
G: Ja, de meeste naar Plantage toe. Daar staan nog wel oudere huizen.
I.1: Oh ja, echt meer naar de zuidelijke kant toe.
I.2: In welk deel van de 4e Binnenvestgracht zat u dan?
G: Bij de Kraaierstraat.
I.1: Vlak bij de Kraaierstraat.
G: Vlak bij de Kraaierstraat. En dan had je hier de 4e Binnenvestgracht en die liep dan helemaal door tot de Plantage. En dan had je daar ook een hofjeshuis.
I.2: Tevelingshof.
G: Even terugdenken.
I.2: Dus u heeft steeds in de buurt van de Kraaierstraat gewoond?
I.1: Ja, u bleef daar maar omheen cirkelen. Ja, dat is dus al het 3e huis. Toen ging u trouwen. En waar ging u toen naar toe?
G: Ik ging bij mijn moeder inwonen.
I.1: Dus u bleef eigenlijk……, of ging u mee naar de Koenesteeg?
G: Nee, nee, dat was daarna.
I.1: Maar u ging inwonen bij uw eigen ouders?
G: Inwonen bij mijn eigen ouders. Totdat wij een huis kregen in de Anna van Burenhof.
I.1: Oh, dus u bent niet meeverhuisd naar de Koenesteeg?
G: Nee, nee, nee, nee.
I.1: Dat was dus weer later?
G: Weer later.
I.1: Want had u toen bijvoorbeeld ook al de kinderen?
G: Ik was 24 jaar. Toen kwam de eerste.
I.1: 24. Dus al die tijd bent u ook bij uw ouders blijven wonen?
G: Ja, totdat ik een huis kreeg in de Anna van Burenhof.
I.1: Maar daar ging u ook nog…
G: Ja, dat heb ik toch nog, dat heb toch nog twee en een half jaar geduurd.
I.2: In ’52?
G: Ja, 52.
I.1: En Anna van Buren, die moet …….

G: Hierachter. Ja, de Willem de Zwijger over…. Drie hoog zat ik. Driekamerwoning.
I.1: Ja. En weet u ook nog wel op welk nummer of dat was? Is die er nog?
G: Anna van Burenhof 16.
I.1: En is die er nu nog of zijn die intussen…..
G: Ja.
I.1: Ja, want is ook nogal wat veranderd hé. Ik fietste daar gisteren langs. Ja, ze zien er nou heel leuk uit.
G: Ja, wij kwamen d'r nieuw in natuurlijk.
I.1: Ja, dat waren nieuwe flats toen.
G: Prachtige flats. Maar ja, toen kwam mijn zoon erbij. Toen werd het natuurlijk te klein. Toen benne wij naar de Jan Pietersz. Coen gegaan.
I.1: Dus u zat drie hoog met Ingrid.
G: En Robert-Jan is daar ook geboren.
I.1: Toen naar Jan Pietersz. Coen?
G: Dat is precies hetzelfde als de Anna van Burenhof. Meer naar het Roodenburgterrein. Meer naar achteren. Bij Overrijn. Dat bejaardenverzorgingshuis. En dan nog een straat verder.
I.1: U heeft op heel wat plaatsen gewoond!
G: En toen kregen wij dit mooie huisje.
I.1: En dat was nog mooier? J.P. Coen?
G: Nee, daar heb ik 10 jaar gewoond. En toen heb ik een anderhalf jaar op de Willem de Zwijgerlaan gewoond. Mijn kinderen gingen eruit, dus ik dacht bij mijn eigen…..Toen moesten de huizen gerenoveerd worden. En toen moest ik naar de Merenwijk toe. Toen zeg ik: "Nou ja, hebben jullie geen kleiner huisje voor mij?" Toen zat de woningbouw nog hier in de Marnixstraat. Dat was toen allemaal nog een beetje makkelijk.
I.2: U stapte daar op af!
G: Nou ja" zegt ie: "Jullie zijn nog samen". Hij zegt: "Ik heb een woning voor je. Een driekamerwoning". Hij zegt: "In de Louise de Colignystraat".
Ik zeg: "Waar is dat dan?" Stom he? En toen dacht ik bij mijn eigen: "Waar is die dan? Godsamme". Hij zegt: "Lieve vrouw, ik sta hier met jou in de Marnixstraat en hier is de Louise de Colignystraat". Nou, toen hebben we nog wel even gelachen en gedaan. Ik mocht gelijk het huis bekijken, want die mevrouw was toen overleden. Dus dat huisje stond leeg. Dus ik, nou, ik dankte God op mijn blote knieën.
I.1: Ja, ik kan het me voorstellen.
G: Absoluut.
I.2: Het mooiste huis van de hele tijd waar u gewoond heeft?
G: Het mooiste huis. Ja, echt. Och, de Anna van Burenhof was ook een prachtige woning.
I.1: Maar drie hoog!
G: En dan drie hoog toen de kinderen nog klein waren of wat dan ook.
I.2: Maar dat was toen een heel andere tijd, 1950.
G: Een heel andere tijd.
I.2: Je was blij met een woning.
G: Absoluut! Een oud huis vanuit de binnenstad naar een nieuwe flat toe.
I.1: Ja, want op die 4^{e} Binnenvestgracht. Waren daar ook verschillende verdiepingen? Of woonden jullie daar…

G: Dat waren gewoon hele huizen.
I.1: Ja, maar u vertelde de vorige keer ook zo van dat jullie daar in de gang aan de bonen zaten.
G: Ja, we hadden 12 meter gang.
I.1:. Ja, dat was bij u beneden. En zat daarboven ook nog iets? Dat daar andere mensen woonden?
G: Nee, daarboven hadden wij slaapkamers.
I.1: Dus het waren twee verdiepingen?
G: Het waren allemaal alleenstaande woningen.
I.2: Jullie zaten in de gang die bonen af te halen, he? Kunt u mij zo'n tafereeltje beschrijven, hoe dat er dan uit zag?
G: Nou ja, ik zal maar zeggen: dit was de gang. Mijn moeder had 12 meter gang. Dus dan gingen we allemaal zitten op een zakje bonen. En dan bonen afhalen.
I.2: En dan zaten jullie met z'n vieren op de gang of met de hele familie erbij of met de buren?
G: De buurtjes kwamen en deze en gene kwamen.
I.2: Allemaal bij jullie op de gang En hoeveel mensen was dat in totaal?
G: Ik denk wel zo'n 15.
I.2: OK, dan zat iedereen op een zakje bonen.
G: Iedereen zat op een zakje bonen en dan zak je….. ja, zat je op de stenen.
I.2: En dan was je klaar.
G: Dan was je klaar.
I.2: En hoe ging dat…
G: En dan ging mijn moeder ze weer inleveren bij de Vita.
I.2: En één persoon leverde ze dan helemaal in of was dat ieder voor zich?
G: Ja, ja. En dan werd het weer gewogen en gedaan en alles.
I.2: Maar hoe ging dat dan met de opbrengst? Dat moest je dan weer verdelen over de hele gang, denk ik.
I.1: Of was dit van uw moeder alleen?
G: Dat was van mijn moeder alleen. Dan kregen wij vrijdags natuurlijk een extraatje. Snoepjes en pinda's.
I.1: En die bonen, werden die dan afgehaald?
G: Het waren snijboontjes en grote bonen.
I.1: Ja, die grote bonen, die moest je..
G: Peulen?
I.2: Dit was de bijverdienste van uw moeder?
G: Ja.
I.2: Had zij ook nog andere bijverdiensten?
G: Nee, nee.
I.2: Geen dienstjes of andere….
G: Nee.
I.2: Dat had u wel toen u van de lagere school af kwam bij het Jodenweeshuis en het stoepboenen. Maar het stoepboenen, in welke periode was dat? Was dat al meteen toen u van de lagere school vandaan kwam?
G: Nee, ik was een jaar of 16.
I.2: Wat deed u dan, toen u van de lagere school af kwam?
G: Mijn moeder helpen in het huishouden.

I.1: Ja, want was dat ook in de tijd dat uw vader.. was ie toen al naar Duitsland?
G: Mijn vader is in '42, ….. '42……in de winter, in de winter.
I.1: Want hij, waar was hij daarvoor aan het werk?
I.2: Melkboer.
I.1: Oh ja.
I.2: Hoe zag de kar eruit van de melkboer?
G: Jaaa…
I.2: Was dat met een hond, met een paard, met een motortje?
G: Ja, hij hangt in de Rondedans…
I.1: Een foto?
G: Ja, niet van mijn vader hoor. Maar ook die mijn vader had. Weet je wel, dan stonden er twee kitten melk op en dan die houten handkar.
I.2: Een handkar?
I.1: Oh, zo. Ik zie ze opeens voor me. Met zo'n houten reling of zo'n houten balk. Die droeg je dan. Daar stonden de bussen op.
I.2: Dus dan liep hij 's morgens met een lege kar …
G: Nee, die moest hij halen bij de fabriek.
I.2: Dus dan liep hij met de kar naar de fabriek toe?
G: Nee, die kar die bleef daar staan.
I.2: Oh ja, tuurlijk.
G: Dus dan ging hij zo lopende naar zijn werk. Dan moest hij de ronde gaan doen en dan moest hij 's middags weer terug gaan brengen.
I.2: En dan stonden er twee dezelfde soorten melk in de kitten?
G: Nee, volle melk en taptemelk.
I.1: Wat is nou toch, dat vertelde u de vorige keer ook, wat is taptemelk?
G: Nou, daar was geen room op.
I.1: Dat was, nu zouden we zeggen magere melk, halfvolle melk.
G: Ja, magere melk, maar toen zeiden we taptemelk.
I.1: De room die was afgetapt.
I.2: En na de oorlog was hij ook weer melkman?
G: Ja.
I.2: En toen had hij weer dezelfde kar?
G: Nee, toen hadden ze een andere kar: de bakfiets. En toen had hij eigenlijk al de mensen in de Kooi.
I.2: Dus dat ging een stukje gemakkelijker. Nog steeds met twee ketels daar boven op?
G: Nee, ik weet nog wel, daar was een plankje en daar stonden eieren op en roomboter en dan die kittens die stonden daar zo…
I.2: Dus er was meer te koop bij de melkman. Er waren eieren bij en roomboter en kaas?
G: Ja.
I.1: Was dat ook altijd veilig? Want dat waren toch dure producten.
G: Alles was veilig vroeger. Vroeger hoorde je toch niet van een overval of wat dan ook. Bij ons allemaal in de buurt hing een touwtje d'r uit. We hadden allemaal zo'n beetje een loopsleutel.
I.2: Ja, en er is nog nooit wat gebeurd?
G: En er is nog nooit wat gebeurd.
I.1: Er was veel meer vertrouwen hé?

G: Heel veel vertrouwen!
I.2: En je hield elkaar ook in de gaten. De buurt hield elkaar in de gaten.
G: Ja, maar daar dachten wij als kind zijnde niet aan natuurlijk. Dus als je uit school kwam dan hing het touwtje eruit en dan was het goed.
I.2: Ja.
I.1: De kindervoeding.
G: De kindervoeding?
I.1: Dat was iets wat wij eigenlijk niet wisten.
G: Niet meegemaakt?
I.1: Nooit gerealiseerd. Ja, ik ben niet in Leiden opgegroeid, maar dat zal bij ons in Dordrecht ook vast wel zijn geweest. Maar u vertelde de vorige keer ook, er waren een aantal kinderen in de klas, die kregen dat. Dat was eigenlijk heel algemeen, heel gewoon. En toch, ja, wanneer kreeg je dat eigenlijk?
G: Dat mijn vader werkloos was. Dus hij was ontslagen natuurlijk. En toen was hij werkloos.
En zodoende mochten wij op de kindervoeding eten.
I.1: Juist, dus dat werken bij Menken en met de melk rondlopen was op een gegeven moment gestopt?
G: Ja.
I.1: Weet u ook wanneer of dat was?
G: Ik zou het niet durven zeggen.
I.2: In welke klas was dat ongeveer dat u op de kindervoeding zat?
G: Derde, vierde.
I.2: Dan zal dat ongeveer de tijd zijn geweest dat hij werkloos was?
G: Ja.
I.1: Ja, want van te voren was hij melkboer. En dan word je toch ontslagen. Door Menken.
G: Ja.
I.2: Maar na de oorlog kon hij weer terugkomen?
G: Nou…
I.1: Of kwam hij toen bij iemand anders terecht?
G: Nou, nou. Den Hollander, daar heb ie ook gewerkt.
I.1: En die kindervoeding, dat bleef doorlopen?
G: Ja.
I.1: Ook in de oorlog? Dat lukt allemaal nog steeds. Want het klopt wel, dat toen uw vader vertrokken was naar Duitsland, dat jullie steun kregen?
G: Steun kregen.
I.2: Maar u bent tot ongeveer 1942 op school geweest, denk ik? Tot een jaar of 12. Toen stopte waarschijnlijk de kindervoeding.
G: Toen is die gestopt, ja.
I.2: Uw broertje kreeg nog wel? Thijs?
G: Nee, die wilde niet.
I.2: Die wilde niet? Dus dat zal in de oorlogstijd niet gemakkelijk geweest zijn?
G: Nee, absoluut niet.
I.1: En uw zusje? Zij was ook thuis?
G: Nee, zij was dienstbode. Op Plantage.

I.2: En daar kreeg zij ook haar eten?
G: Zij kreeg geloof ik een boterham ‘s middags. Dat was bij een Duitse familie. Die hadden al die huizen.
I.1: Ja. En die hadden ook wel wat meer te eten?
G: Zoo!
I.1: Daar was makkelijker aan te komen. Maar toen was de oorlog voorbij en uw vader kwam terug en jullie allemaal blij.
G: Absoluut.
I.1: Ja, dat vertelde u ook. Dat jullie ook zo vol goede moed aan die tijd begonnen.
G: Natuurlijk!
I.1: Herinnert u zich daar nog wel dingen van? Wat jullie toen konden gaan ondernemen? Want wij dachten zelf ook, uw vader was net zo positief ingesteld als u. Zo van ‘We gaan er wat van maken!’
G: Tuurlijk. Want toen is hij eigenlijk uit Duitsland gekomen en toen is hij, meen ik, bij Den Hollander. Menken heeft hij gewerkt en Den Hollander.
I.1: En toen ging hij met die bakfiets. In de Kooi en langs de grachten, wat u vertelde. En konden jullie toen wel met elkaar wel iets ondernemen?
G: Hoe bedoel je?
I.1: Wanneer zijn werk was afgelopen. Of in het weekend of ‘s avonds. Het was zo vlak na de oorlog een heel andere tijd.
G: Een heel andere tijd. Tuurlijk.
I.1: Er was natuurlijk ook nog geen televisie.
G: Nee. En geen radio. Dus we zaten ‘s avonds een spelletje te doen en veel handwerken deden we.
I.1: Ja, en uw vader, had die ook een hobby?
G: Nee, die was doodmoe. Nee, want die moest natuurlijk om vier uur op. Die ging heel vroeg naar bed. Dat weet ik nog wel. Dus zat mijn moeder met drie kinderen. Nou ja, Thijs die was nog jong, die ging eerder naar bed. Dus zaten we zomaar onder een leempje.
I.1: Onder de lamp, ja, van die grote lampen.
G: Gaslampjes.
I.1: Want kon u goed met handwerken?
G: Handwerken. Breien, truien breien en sokken breien en alles. Ja.
I.1: Daar was u handig in en dat kon u. Dat vond u ook leuk om te doen?
G: Ik vond het hartstikke leuk. Ja.
I.2: Ik heb nog een leuke foto meegenomen en ik denk, misschien heeft u die nog niet. Het heeft in de krant gestaan vroeger. *Herkenning bij Suze.* Heeft u die wel? Het hele elftal. Van UVS in 1950 was dit. En dit was uw man?
G: Dit was mijn man.
I.2: Die laatste. Het is een beetje lastig uit die tekst te halen. Dus u heeft alle krantenartikeltjes bewaard?
G: Ja. Laatst nog. Toen kwam mijn zoon. En toen zegt ie. “Ma”, zegt ie, “zoek even alle knipsels op”. Want het was UVS zoveel-jarig bestaan. 100 jaar.
I.2: Wij vroegen ons af: nou, dat betaald voetbal was vroeger heel anders dan dat het nu is. Nou, wij vroegen wij ons af: Hoe was het toen dan? Wat werd er dan wel betaald?

G: Nee, de kleding, dat kregen zij van UVS. Wij moesten het wassen en schoonmaken. Dus dat was een ding dat logisch is. En dan, na zoveel jaar, toen gingen zij betaald voetbal spelen. Toen kreeg mijn man zoiets van, oh jeetje, 25 gulden. Nou, dat was veel!
1.2 In die tijd wel……
I.1: 25 gulden per….?
G: Per gewonnen wedstrijd. Nee, als zij verliezen, dan kregen zij niets. *Lachend*
I.2: Kregen zij dan ook reiskosten vergoed?
G: Het was altijd een bus die UVS zelf bestelde, weet je niet? Dan gingen ze naar Engeland of naar Duitsland. Dan werden ze uitbesteed.
I.2: En dan kregen zij iets van 25 gulden per wedstrijd?
G: Als zij winnen!
I.2: Ja, en als zij gelijk speelden was het elk de helft?
I.1: Ja, hoe was dat dan?
G: Ja, dat weet ik niet meer. Nee.
I.1: Ja, dat viel jou ook op, hé? Dan gingen ze ook wel in Duitsland spelen…
G: Ja, daar werden zij ondergebracht bij de familie Lambats. Daar werd mijn man ondergebracht.
I.2: En daar hebben jullie elkaar leren kennen toen.
G: Goh. Leerdam. Kampioen. Ja.
I.2: Nou, hier waren ze nog geen kampioen, begrijp ik. Het was 1950.
G: Even kijken. Kampioen van UVS…[Leest voor]. Leerdam had kampioenschap al klaar.
I.2: Ja, maar ze verloren.
I.1: Leerdam verloor?
I.2: Ze hadden het al klaar staan, ja. Ze hadden gehoopt te winnen, maar dat was dus niet zo. Ze dachten, zo een Leids cluppie.
G: Maar ze werden leuk ingehaald en alles.
1.2 Toen speelden zij nog 2^{e} klasse. En daarna zijn ze 1^{e} klasse geworden?
G: Ja, maar er zijn er al veel overleden hoor.
I.1: Maar kijk, dit was in 1950. Dus toen had u al verkering of was misschien was u zelfs al getrouwd met hem?
G: Ik was getrouwd met hem.
I.1: Met een bekende voetballer. Ja.
Stilte
G: Ja, ik heb ze allemaal uit de krant geknipt. En allemaal uit Duitsland en Engeland, dat ze op de boot gingen.
I.2: En allemaal foto's gemaakt waarschijnlijk.
I.1: In die tijd van rond uw trouwen was u dus uw zusje verloren. Dat was natuurlijk heel droevig En je zusje, die blijf je altijd missen he, denk ik.
G: Tuurlijk.
I.2: Weet u nog hoe dat ging in destijds? Wanneer er iemand overleed. Hoe ging dat bij zo'n afscheid?
G: Bij Van der Luit. Op de Haagweg [nr. 31].
I.1: Op de Haagweg?
I.2: Begrafenisondernemer.

I.1: Ja, ik ken Van der Luit, maar op de Haagweg….Later is tie dan naar de Willem de Zwijgerlaan gegaan?
G: Ja.
1.1 Ja, en was daar ook een afscheidsdienst?
G: Ja, absoluut. Dat was heel netjes.
I.2: Kunt u beschrijven hoe dat ging, hoe dat gedaan werd?
G: Nou ja, er werd met de ouders gesproken over: Hoe wil u het? Wil je er kaarsen bij, wil je bloemen er bij of wat dan ook. En dan was het ook afspreken voor het bezoek.
I.2: Was u daar ook bij betrokken?
G: Ja.
I.2: Mocht u ook meedenken?
G: Ja.
I.2: En haar man? Jan?
G: Gé. Gé van Zelst.
I.2: Die was die er ook bij betrokken?
G: Ja, tuurlijk wel. Dat was haar man.
I.1: Ja, ze waren getrouwd. Ze hadden een zoontje.
I.2: Ja. En dat ging dan ook in een begrafenisauto?
G: Ja.
I.2: En de kerk?
G: Nee, nee.
I.1: En de begraafplaats, was dat Rhijnhof?
G: Op Rhijnhof.
I.2: Ja, dat zal heel indrukwekkend zijn geweest.
G: Ja, absoluut.
I.1: Vooral omdat iemand zo jong is. Dat is toch oneerlijk. Maar u vertelde de vorige keer zo vol liefde over uw neefje.
G: Ja, ja!
I.2: Ik heb nog een vraagje over wat wij de vorige keer niet goed konden verstaan. Maar ik denk dat dit hier gaat om een tegenspeler. Iets met Barke….
Een stukje uitgeschreven tekst wordt voorgelegd.
I.1: Het gaat nu over voetbal, hé.
G: Na enig lezen: Die wist ik niet.
I.1: Oh, Barke…
I.2: Nou, dan weten wij het ook niet.
G: Dat zou ik niet meer durven zegen. Dan zul je Duitsland moeten bellen.
I.2: Ja, of in een Duitse krant.
G: Dat zou ik echt niet meer weten hoor. Echt niet.
I.2: In welke plaats was dat? Waar woonde de familie Lambats?
G: In Mönchen Gladbach.
I.1: Ging u wel mee naar zo’n wedstrijd?
G: Ja.
I.2: Ook daar naar Duitsland?
G: Nee, dan mochten de vrouwen niet ook mee. Nee, tuurlijk niet. Dat was alleen voor de mannen.

I.1: Dat was echt een mannenuitje?
G: En dan bleven ze natuurlijk een lang weekend. En dan werden ze ondergebracht. Bij elke familie of elke straat of wat dan ook. Dus zodoende.
I.2: Had u wel eens voorstellingen bij de gymvereniging?
G: Bij Jahn. Ja. Uitvoeringen.
I.1: Ja, want dat was uw hobby's hé. En volksdansen. Handwerken.
G: En vrijwilligster.
I.2: Ja, is dat nu haast afgelopen?
G: Ja, einde van het jaar. Ja.
I.1: Ja, dat wordt aan alle kanten afgeknepen, hé?
G: Ja, zonde.
I.1: Heel zonde.
G: Want gooh……
I.1: Want, wat wilt u zeggen?
G: Dat zo'n gebouw weggaat…..
I.2: Gaat dat gebouw weg?
G: Nou, dat gebouw gaat niet weg, wij gaan weg.
I.1: De voorziening, hé.
G: En dan hebben we gevraagd: gaat het tegen de grond? Gaan er huizen op gebouwd? Ze weten het zelf ook nog niet. En Radius zelf geeft geen antwoord.
I.1: Ik hoor dat Radius ontzettend moet bezuinigen, want er zijn ook elders in de stad ook cursussen waar mensen binnenlopen en waar ze met de computer leren…..
G: Ja, de Pancrat is ook gesloten, bij de Uiterstegracht, de Hogewoerd is gesloten, bij de Komsteeg[Koenesteeg?]. Nou, wij zijn de derde! Maar die bewoners, die blijven gewoon wonen. De mensen.
I.1: Ja, maar het zijn juist die voorzieningen…..
G: Maar die voorzieningen, en ook de mensen bij wijze van spreken 's maandags als wij de eettafel hadden gehad, ging ik een kopje thee voor de dames zetten en de mannen en dan dacht ik bij me eigen: 'Jeetje… dat deden we dan gewoon uit onszelf. En dit missen ze!' Of we hadden we een kaartclub of we hadden een sjoelclub of even gezellig zo bij onder elkaar blijven zitten. Dat is allemaal niet meer. Alles loopt terug.
I.2: Je ontmoet elkaar niet meer hé?
G: Nee.
1.1. Ja, en heel veel mensen hebben het ook gewoon nodig.
G: Ja, tuurlijk wel, vooral de mensen die eenzaam voelen of wat dan ook. Dat ze zeggen van: "Ik zie niemand of wat dan ook". Nou ja, dan blijf je daar toch even mee praten en mee doen. gaat gezellig even mee in de Rondedans. Kom een kopje thee drinken. Nou, in een tijd van een mum liepen ze mee. En dan bleven ze komen. Maar nu, dat ze denken het gaat weg, zien we niemand meer.
I.1: Ja, dat mensen zich nu al aan terugtrekken….
G: Al terugtrekken. En ook de woningen waren met 55 verhuurd. Dat scheelt natuurlijk ook. Het is geen bejaarden meer. Heel enkele die er nog zit.
I.1: Het is een heel verschil of je 55 bent of 75-80.
G: Ja, dat bedoel ik.
I.1: Maar gaat u het missen?

G: Jawel. Tuurlijk, ik heb wel een traantje gelaten, toen ze het vertelde. Maar ja, dat moet je een beetje af gaan bouwen.
I.2: Ja, je gaat er een andere vorm daarvoor vinden, denk ik.
G: Ik weet het niet.
I.2: Gaan jullie niet wat met elkaar afspreken met al die mensen die nog over zijn…..
G: Ja, daar heb ik wel voor gezorgd. In de speeltuin. Dat is hier in de Anna van Saksenstraat.
I.2: Dus jullie blijven elkaar ontmoeten?
G: Wij doen het dan op woensdagmiddag met 17-18 vrouwen sjoelen. En dan gaan we, als het einde is, dan gaan wij over naar de speeltuin. Daar heb ik voor gezorgd, omdat ik daar ook tien jaar met de kinderen ben geweest. Dan gaan wij op donderdagmiddag Dus wij blijven, de vrijwilligers blijven toch wel een beetje…..
I.1: Ja, en dat trekt het misschien toch ook weer wat aan?
G: Ik weet het niet, ik weet het niet. Ik weet het echt niet.
I.1: Ja, want het is van de speeltuinvereniging Maar daar kunnen dus volwassenen, ouderen…
G: Ja, iedereen mag daar binnenkomen.
I.1: Precies ja. Nou maar zorgen dat dat een beetje blijft.
G: Dat dat blijft.
I.2: U staat niet helemaal met lege handen.
G: Nee, nog niet, nog niet.
I.2: Zullen wij het afsluiten?
G: Ja.

Zie foto’s hieronder.

Gezicht op de Kraaierbrug, gezien naar de Kraaierstraat. Ca. 1930

Hetzelfde stukje Kraaierstraat gezien richting de brug over de Nieuwe Rijn

Zuivelfabriek Menken

Café Royal op de hoek van de Doezastraat en Boisotkade